

Vilniaus universiteto

Filosofijos fakulteto

Taikomosios ir teorinės kriminologijos magistrantūros studijų programa

Rolandas Vainora

Magistro darbas

Pinigų plovimo prevencijos problemos Lietuvos Fintech sektoriuje

Darbo vadovas dr. Algimantas Čepas

Vilnius

2024

Turinys

Santrauka	3
Summary.....	4
Įvadas	5
1. Pinigų plovimo ir fintech sektoriaus samprata	8
1.1 Pinigų plovimo samprata	8
1.2 Fintech samprata	12
2. Pinigų plovimo nusikaltimai kriminologijoje	16
3. Pinigų plovimo prevencijos problemos Lietuvos fintech sektoriuje	21
4. Tiriamoji dalis	30
4.1 Metodologija: Pusiau struktūruoti interviu	30
4.2 Tyrimo rezultatai.....	32
Išvados	50
Literatūra	52
Priedai.....	57

Santrauka

Šio darbo tikslas yra ištirti Lietuvos fintech sektoriaus pinigų plovimo prevencijos problemas. Darbe nagrinėjant mokslinius literatūros šaltinius, dokumentus, įstatymus ir atlikus kokybinį tyrimą, yra siekiama pagrįsti tezę, kad Lietuvos fintech sektoriaus įmonės neužtikrina efektyvios pinigų plovimo prevencijos, o prie to prisideda ir pačių įstaigų sąmoningas nenoras atitikti griežtus pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, siekiant didesnio pelno.

Atlikus analizę paaiškėjo, kad Lietuvos fintech sektorius susiduria su reikšmingomis pinigų plovimo prevencijos problemomis. Pagrindiniai iššūkiai kyla dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo ir nepakankamos kompetencijos pinigų plovimo prevencijos srityje. Daugelis įstaigų naudoja rizikingus verslo modelius ir aptarnauja aukštos rizikos klientus, pavyzdžiui, kriptovaliutų keityklas, tačiau jų naudojami prevencijos procesai ir sistemos dažnai būna neefektyvios, neaptinka pinigų plovimo požymių. Taip pat, dažnai pastebima, kad įstatymų traktavimas ir reikalavimų interpretacija sektoriuje yra nevienareikšmiška, o bendradarbiavimas su Lietuvos Banku yra sudėtingas dėl abstrakčių ir neaiškių atsakymų į klausimus. Daugelis fintech įstaigų sąmoningai nepaiso pinigų plovimo prevencijos reikalavimų siekdamos didesnio pelno, nustatydamos prevencijos sistemas taip, kad jos neaptiktų pelningų klientų įtartinės veiklos požymių, vadovybė dažnai spaudžia darbuotojus pažeisti reikalavimus, grasindami atleidimu ar kvestionuodami jų kompetencijas. Analizuojant problemas paaiškėjo, kad kriminologinės racionalaus pasirinkimo ir diferencinės asociacijos teorijos paaiškina sąmoningą aukštos rizikos verslo modelio pasirinkimą ir pinigų plovimo prevencijos pažeidimus siekiant pelno. Diferencinės asociacijos teorija paaiškina, kaip vadovybės spaudimas formuoja neformalias elgesio normas, skatinančias taisyklių nepaisymą.

Summary

The aim of this thesis is to investigate the problems of money laundering prevention in the Lithuanian fintech sector. By examining scientific literature, documents, laws, and conducting a qualitative study, the thesis aims to substantiate the proposition that Lithuanian fintech companies fail to ensure effective money laundering prevention, partly due to the institutions' deliberate reluctance to comply with strict money laundering prevention requirements in pursuit of higher profits.

The analysis revealed that the Lithuanian fintech sector faces significant money laundering prevention problems. The main issues arise from a shortage of human resources and insufficient expertise in the field of money laundering prevention. Many institutions use risky business models and serve high-risk clients, such as cryptocurrency exchanges, but their prevention processes and systems are often ineffective and do not detect signs of money laundering. It is also frequently observed that the interpretation and application of laws and requirements in the sector are ambiguous, and cooperation with the Bank of Lithuania is challenging due to vague and unclear responses to inquiries. Many fintech institutions deliberately ignore money laundering prevention requirements to achieve higher profits, configuring their prevention systems in such a way that they do not detect suspicious activities of profitable clients. Management often pressures employees to violate requirements, threatening dismissal or questioning their competencies. While analyzing the problems through criminological theories, it was found that the rational choice theory explains the conscious decision to adopt high-risk business models and violate money laundering prevention requirements for profit. The differential association theory explains how management pressure forms informal behavioral norms that encourage rule-breaking.

Išvadas

„Pinigų plovimas yra labai sofistikuotas nusikaltimas, todėl ir mes turime būti lygiai taip pat sofistikuoti“ – taip dar praėjusio amžiaus pabaigoje apie pinigų plovimo nusikaltimus atsiliepė pirmoji moteris tapusi Jungtinių Amerikos Valstijų generaline prokurore – Janet Wood Reno, norėdama pasakyti, kad šie nusikaltimai yra modernūs, todėl reikalauja ir modernių sprendimų, siekiant nuo jų apsaugoti. Pinigų plovimo sąvoką šiuolaikinėje visuomenėje yra daug labiau atpažįstama, taip pat, kaip ir pinigų plovimo metodai bei problemos su kuriomis visuomenė susiduria siekiant užkardyti šį nusikaltimą, o metodai yra dar labiau „sofistikuoti“. Britų kriminologas Michael Levy, savo darbuose išskiria pinigų plovimo sukeltą grėsmę ir kodėl jo prevencija yra svarbi. Pinigų plovimo procesas galimai skatina kitų nusikalstamų veikų augimą, kadangi leidžia organizuoto nusikalstamumo grupėms save finansuoti, augti, bei taip diversifikuoti savo vykdomas veikas. Taip pat, yra išskiriama, kad dėl pinigų plovimo prevencijos nesilaikymo yra sukeliama reputacinė rizika tiek finansinei institucijai, tiek ir visai šalies finansinei sistemai. Jei šalies finansinėje sistemoje cirkuliuoja dideli iš nusikalstamų veikų uždirbti pinigų srautai, tai gali lemti baudas, sankcijas, investicijų pasitraukimą, kas gali sukelti didelių finansinių institucijų griūtį, o dėl to kenčia ir visos šalies finansinio sektoriaus stabilumas (Levy 2002). 2022 metų pabaigoje, įskaitant licencijuotas ir nelicencijuotas įstaigas, Lietuvoje veikė 263 fintech bendrovės, kurios turėjo daugiau nei 3,3 mln. klientų. Šiame sektoriuje dirbo apie 7000 darbuotojų, kas buvo 18,6 procentų augimas lyginant su 2021 metais. Taip pat, iš Lietuvos banko pateikiamų duomenų yra matoma, kad įstaigos ne visada laikosi nustatytų pinigų plovimo prevencijos taisyklių. 2022 metais, už Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pažeidimus Lietuvos bankas fintech bendrovėms paskyrė baudų, kurių bendra suma viršijo 500 tūkstančių eurų, taip pat trims įstaigoms buvo panaikintos licencijos. 2023 metų pirmą pusmetį suma siekė 1,1 milijoną eurų (Lietuvos bankas, 2023), o per visus 2023 metus už pinigų plovimo prevencijos reikalavimų pažeidimus 5-ioms įstaigoms buvo atimtos veiklos licencijos. Tokie skaičiai gali reikšti, kad Lietuvos fintech sektorius susiduria su problemomis užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją, tačiau Lietuvoje ši tema yra mažai tyrinėta.

Mokslinėje literatūroje yra išskiriama, kad fintech įmonės dažnai nesugeba užtikrinti efektyvios pinigų plovimo prevencijos, naudoja neefektyvius metodus, dažnai nesugeba atpažinti įtartinės veiklos atvejų. Šioje sferoje pastaraisiais metais tyrimus atliko tokie autoriai kaip: N. Gilmour, T. Puschmann, P. Schueffe, M. Džafarova. Visgi, realių tyrimų apie fintech sektoriuje vyraujančias pinigų plovimo prevencijos problemas trūksta tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje, todėl verta išskirti ir organizacijas, kurios

tyrė šį reiškinį – Transparency International, Tarptautinis Valiutos Fondas, Lietuvos finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba. Taip pat, Lietuvoje ir užsienio šalyse trūksta tyrimų, kurie analizuotų šio privataus sektoriaus baltųjų apykaklių nusikaltimus – pinigų plovimo prevencijos reikalavimų nevykdymą, siekiant gauti kuo didesnę pelną.

Analizuojant pinigų plovimo prevencijos problemų Lietuvos fintech sektoriuje temą darbe bus analizuojami moksliniai literatūros šaltiniai šia tema, taip pat Lietuvos bei tarptautinių institucijų teisės aktai, tyrimai, siejant tai su kriminologinėmis teorijomis: racionalaus pasirinkimo teorija, diferencinės asociacijos teorija.

Darbo tezė: Lietuvos fintech sektoriaus įmonės neužtikrina efektyvios pinigų plovimo prevencijos, o prie to prisideda ir pačių įstaigų sąmoningas nenoras atitikti griežtus pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, siekiant didesnio pelno.

Darbo tikslas: Ištirti Lietuvos Fintech sektoriaus pinigų plovimo prevencijos problemas.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti pinigų plovimo, pinigų plovimo prevencijos ir fintech sektoriaus sampratą, procesus bei Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos sistemą.
2. Išanalizuoti mokslinę literatūrą bei kriminologines teorijas aiškinančias pinigų plovimo prevencijos problemas fintech sektoriuje.
3. Remiantis kokybiniais tyrimo metodais sukaupti ir išnagrinėti empirinius duomenis apie ekspertų matomas problemas Lietuvos fintech sektoriuje.

Naudojami tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir nacionalinių bei tarptautinių teisės aktų analizė;
2. Kokybinis tyrimas – ekspertų apklausa, 8 pusiau struktūruoti interviu;
3. Duomenų ir turinio analizė naudojantis MAXQDA programa.

Darbo struktūra:

Darbą sudaro keturios pagrindinės dalys:

1. Pirmoje darbo dalyje analizuojamos pinigų plovimo bei pinigų plovimo, fintech sektoriaus sampratos, bei metodai naudojami šiuose srityse. Analizuojami Lietuvos bei tarptautiniai teisės aktai susiję su šia tema.
2. Antroje dalyje remiantis moksline literūtura bei kriminologinėmis teorijomis (racionalaus pasirinkimo, diferencinės asociacijos) analizuojamos pinigų plovimo prevencijos problemos.
3. Trečioje dalyje analizuojamos literatūroje ir kituose šaltiniuose išskiriamos Lietuvos fintech sektoriaus pinigų plovimo prevencijos problemos.
4. Ketvirtoje dalyje pateikiamas kokybinio tyrimo pristatymas, metodologija, ekspertų interviu rezultatai ir jų analizė.

Raktiniai žodžiai: pinigų plovimas, fintech, pinigų plovimo prevencija, elektroninių pinigų įstaigos, mokėjimų įstaigos, baltųjų apykaklių nusikaltimai, racionalaus pasirinkimo teorija, diferencinės asociacijos teorija.

1. Pinigų plovimo ir fintech sektoriaus samprata

1.1 Pinigų plovimo samprata

Aptarinėjant šią temą pirmiausia yra svarbu išanalizuoti pinigų plovimo bei darbe analizuojamo fintech sektoriaus sampratą. Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų biuro aiškinimu, pinigų plovimas yra nusikalstamu būdu gautų pajamų tvarkymas, siekiant nuslėpti jų neteisėtą kilmę. Pavyzdžiui, narkotikų prekeivis gali nusipirkti restoraną, kad užmaskuotų narkotikų prekyba gautą pelną teisėtu restorano pelnu. Tokiu būdu per restoraną „išplaunamas“ narkotikų pelnas, kad pajamos atrodytų taip, lyg buvo uždirbtos teisėtai. Pinigų plovimas yra labai svarbus organizuoto nusikalstamumo operacijoms, nes nusikaltėliai būtų lengvai aptikti, jei jie negalėtų investuoti savo nelegalių grynųjų pinigų į, pavyzdžiui, legalų verslą, banką ar nekilnojamąjį turtą. Taip pat, ši institucija išskiria ir tris pinigų plovimo etapus, kurie dažniausiai yra apibrėžiami mokslinėje literatūroje:

1. Įkėlimas (angl. Placement) - lėšų perkėlimas iš tiesioginio ryšio su nusikaltimu. Šis etapas yra pirminė nelegalių pajamų integracija į finansinę sistemą. Pabrėžiama, kad šio etapo pagrindinis tikslas - įnešti nelegaliai įgytus pinigus į teisėtą finansinę sistemą. Išskiriama, kad šioje stadijoje pinigų plovėjai yra labiausiai pažeidžiami ir būtent šiame etape yra didžiausia tikimybė juos pagauti, kadangi įnešamos didelės pinigų sumos be paaiškinamos priežasties dažnai sukelia įtarimus.
2. Sluoksniavimas (angl. Layering) – nusikalstamų pėdsakų maskavimas. Šis etapas dar yra vadinamas kaip struktūravimo etapas ir šis etapas yra sudėtingiausia pinigų plovimo proceso stadija, kuomet lėšos dažnai yra perkeliamos tarptautiniu mastu, iš vienos šalies į kitą. Pagrindinis sluoksniavimo etapo tikslas yra atskirti nelegalias lėšas nuo jų tikrojo šaltinio. Tai yra daroma per sudėtingus procesus, sluoksniuotas finansines transakcijas, kurių galutinis tikslas yra paslėpti tikrąją pinigų kilmę, atskirti lėšų sąsajas su jų originalia nusikalstama veika.
3. Integracija (angl. Integration) - pinigų suteikimas nusikaltėliui iš šaltinių, kurie atrodo teisėti. Tai yra paskutinė pinigų plovimo stadija. Šioje stadijoje pinigai yra grąžinami nusikaltėliui, tačiau šiuo metu, lėšos jau atrodo teisėtos ir gautos legaliais būdais. Nusikalstamu būdu gautos lėšos šioje stadijoje jau yra pilnai integruotos į finansinę sistemą ir gali būti naudojamos įvairiems pirkiniams (Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuras, 2024).

Lietuvos teisės aktai pinigų plovimo procesą taip pat apibūdina panašiai: remiantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymu, pinigų plovimas yra apibūdinamas kaip 1) turto teisinės padėties pakeitimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių. 2) turto tikrojo pobūdžio, tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo, judėjimo, nuosavybės ar kitų su nuosavybe susijusių teisių nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje. 3) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje. 4) rengimasis, pasikėsinimas padaryti, bendrininkavimas darant bet kurią iš šios dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytų veikų. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 216 straipsnis pinigų plovimo nusikaltimus apibūdina vienodai, o sankcija už jį yra bausmė arba laisvės atėmimas iki septynerių metų. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas 2024). Tačiau, paprastesniais žodžiais tariant, pinigų plovimas yra procesas, kurio metu nusikalstamu būdu įgyti pinigai ar turtas yra legalizuojamas. Procesu esmė – įteisinti nusikalstamu būdu įgytus pinigus ar kitą turtą arba nuslėpti jų kilmę.

Pinigų plovimas nėra naujas reiškinys, tačiau ilgą laiką jis buvo kiekvienos valstybės atskira vidaus problema, tačiau palaipsniui dėl išaugusios tarptautinės prekybos, pagerėjusio susisiekiavimo ir nusikaltėlių gebėjimo pritaikyti laisvo verslo ir laisvo judėjimo savybes saviems tikslams, tai tapo tarptautine problema. Todėl, tinkamas būdas imtis prevencijos priemonių pasauliniu lygiu buvo Jungtinių Tautų Organizacijos įtraukimas (JTO), kuris įvyko 8-ajame dešimtmetyje, kuomet buvo priimta Jungtinių Tautų konvencija prieš neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartą, kuri daugiausia dėmesio skyrė kovai su narkotikų platinimu, bet turėjo ir nuostatų, kurios buvo skirtos kovai su pinigų plovimu. Vėliau, devintajame dešimtmetyje dar labiau išaugo tarptautinės bendrijos dėmesys kovai su pinigų plovimu, todėl didžiojo septyneto šalys 1989 liepą, Paryžiuje įkūrė tarptautinę finansinių veiksmų prieš pinigų plovimą grupę. Ši grupė šiandien tebeegzistuoja ir yra vienintelė tarptautinė organizacija, kurios visa veikla yra skirta pinigų plovimo prevencijai, šios grupės pavadinimas yra *Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)*. Taip pat, prie pinigų plovimo prevencijos prisideda ir kita organizacija – Europos Taryba, kuri dar 1977 metais įkūrė rinktinį ekspertų komitetą, kad šis ištirtų įvairius ekonominių nusikaltimų aspektus. Nuo to laiko ši institucija teikia rekomendacijas, padeda šalims tarpusavyje bendradarbiauti sprendžiant pinigų plovimo nusikaltimus. Svarbu paminėti ir Europos Sąjungą, kuri stipriai prisideda prie kovos su pinigų plovimo nusikaltimais ir prevencijos užtikrinimo,

kadangi Europos Sąjungos regionas yra labai jautrus organizuoto nusikalstamumo poveikiui dėl laisvo asmenų ir kapitalo judėjimo, kuris yra naudingas ne tik piliečiams, bet ir nusikaltėliams. 1991 m. birželio 10 dieną Europos Sąjungos Tarybos direktyva „Dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui“ buvo pirmasis Europos Sąjungos teisinis dokumentas, kuris buvo konkrečiai skirtas pinigų plovimo prevencijai. Šios direktyvos tikslas buvo apsaugos valstybės nars nuo pinigų plovimo nusikaltimų. Visos valstybės narės įdiegė direktyvos nuostatas į savo teisinės sistemas (Fisanick et. al. 2002, p. 113-120). Nuo to laiko Europos Sąjunga patvirtino dar 5 direktyvas skirtas kovai su pinigų plovimo nusikaltimais. Šioje vietoje galima išskirti ketvirtąją, penktąją ir šeštąją direktyvas, kadangi jos buvo priimtose vėliausiai ir yra moderniausios, kurios atspindi šiuo metu naudojamus pinigų plovimo prevencijos metodus. Ketvirtoji Europos Sąjungos pinigų plovimo prevencijos direktyva buvo paskelbta 2015 metų birželio mėnesį ir įsigaliojo nuo 2017 metų birželį. Šios direktyvos tikslas buvo stiprinti Europos Sąjungos šalių pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevenciją. Ketvirtoji direktyva išskyrė rizika pagrįsto požiūrio svarbą, kuris reiškia, kad atsakingos institucijos ar šalys turi suprasti pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikas, kurioms jos yra pažeidžiamos ir imtis numatytų rizikos švelninimo priemonių. Taip pat, ši direktyva įpareigojo įstaigas naudoti keturių akių principą, gauti vyresniojo vadovo pritarimą prieš pradėdant dalykinius santykius su klientais, ir taikyti griežtesnį požiūrį identifikuojant naudos gavėjus, bei užtikrinti griežtesnį nuolatinį stebėjimą. 2018 metų birželį buvo pristatyta penktoji Europos Sąjungos direktyva, kuri įsigaliojo nuo 2020 metų sausio. Ši direktyva toliau aprašė prevencijos reikalavimus, išplėtė reikalavimus, kurių turėtų laikytis virtualių valiutų platformos, įpareigojo šalis sukurti sąrašus pareigybių ir institucijų, kurios būtų traktuojamos kaip politiškai pažeidžiamos. Penktoji direktyva panaikino galimybę asmenims turėti anonimiškas bankų ir santaupų sąskaitas. Taip pat, ši direktyva įpareigojo tokius paslaugų teikėjus kaip finansinės institucijos, mokesčių konsultantai bei notariai identifiкуoti savo klientus bei pranešti atsakingoms institucijoms apie bet kokius galutinių naudos gavėjų registravimo neatitikimus. Penktoji direktyva taip pat įpareigojo šalis turėti registrus, kurios rodytų šalyje registruotų įmonių galutinius naudos gavėjus. Šeštoji direktyva buvo paskelbta 2018 metų lapkritį ir įsigaliojo nuo 2020 metų gruodžio mėnesio. Ši direktyva pagrįdė sugriežtino baudžiamąją atsakomybę už pinigų plovimo nusikaltimus ir išplėtė teisės aktų taikymo sritį (Koster 2020, p. 380-382).

Vienas pirmųjų analizavęs pinigų plovimo sampratą Lietuvoje buvo Darius Prapiestis. Savo publikacijoje „Pinigų plovimo samprata“ jis teigė, kad pinigų plovimo nusikaltimas paprastai slepia kitus, pavojingesnius nusikaltimus, tokius kaip prekyba ginklais, narkotikais, žmonėmis. Laikui bėgant pinigų plovimas evoliucionavo, išplito už atskirų valstybių jurisdikcijų ir tapo tarptautine problema.

Pinigų plovimo problema siejama su egzistuojančiu organizuotu nusikalstamumu – įvairūs finansiniai nusikaltimai, nešantys dideles, nelegalias pajamas. Asmenys, kurie daro šiuo nusikaltimus siekia nusikalstamu būdu įgytas pajamas paslėpti, legalizuoti, o tokia veika tarptautinės teisės aktuose, baudžiamosios teisės teorijoje, praktikoje, kriminologijoje yra vadinama pinigų plovimu (Prapiestis, 2011). Nuo to laiko Lietuvoje nebuvo atliktą detalių tyrimų apie šį reiškinį, todėl tikslingiausia yra remtis institucijų ataskaitomis. 2023 metais Tarptautinis Valiutos Fondas, tarptautinė finansų institucija, kuri padeda plėtoti pasaulinę prekybą skatina tarptautinį piniginių bendradarbiavimą, paskelbė savo 2023 metų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos strategijos apžvalgą, kurioje yra išskiriama, kad pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencija yra privaloma, siekiant užtikrinti finansinės sistemos vientisumą ir stabilumą. Ataskaitoje daug dėmesio buvo skiriama tolimesniam saugumo užtikrinimui bei prevencijos priemonių stiprinimui, nes finansiniai nusikaltimai, pinigų plovimas gali destabilizuoti įplaukas ir išplaukas, sukelti bankines krizes, sukelti finansinį nestabilumą ir reputacinę riziką pagrindiniams finansiniams centrams (Tarptautinis Valiutos Fondas, 2023). Šiems teiginiams pritaria ir Europos sąjungos kriminalinės žvalgybos agentūra „Europol“, kuri taip pat pateikia ir įžvalgas apie pinigų plovimo nusikaltimų mastą. Pinigų plovimo nusikaltimų tikslų mastą sunku įvertinti, tačiau manoma, kad jis yra itin reikšmingas. Apytiksliais skaičiavimais teigiama, kad kasmet išplaunama nuo 2 iki 5 procentų pasaulio BVP, o tai sudaro nuo 715 milijardų iki 1,87 trilijonų eurų kiekvienais metais. Savo 2023 metų Europos finansinių ir ekonominių nusikaltimų grėsmės vertinime, Europolas teigė, kad pinigų plovimas yra organizuoto nusikalstamumo kertinė veikla – apie 70 procentų nusikalstamų tinklų, veikiančių Europoje naudoja paprastas pinigų plovimo technikas, tačiau kitos 30 procentų užsiima profesionaliomis pinigų plovimo technikomis, kurias yra sudėtinga išaiškinti. Dažniausiai šiems nusikaltimams daryti yra panaudojamos įmonių struktūros – prekiavimo platformos, IT, logistikos, skambučių centrų, investavimo įmonės. Taip pat, Europolo teigimu, kiekvienais metais organizuoto nusikalstamumo tinklai, veikiantys Europoje išplauna milijardus eurų, kas padaro pinigų plovimą kertine grėsme visuomenei (Europol, 2023).

1.2 Fintech samprata

2022 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 263 fintech įmonės, jose dirbo apie 7 tūkstančius darbuotojų, o tai sudarė 0,52 procento visų užimtų Lietuvos gyventojų. 2023 metų pabaigoje licencijuotų elektorinių pinigų ir mokėjimo įstaigų skaičius buvo 125, o šių įstaigų skaičiaus pikas buvo 2021 metai, kuomet jų buvo 141. Taip pat, kaip jau anksčiau minėta, Fintech padeda kurti naujus verslo modelius, veiklos programas, procesus ir produktus turinčius reikšmingą poveikį finansų rinkoms, institucijoms ir finansinėms paslaugoms, todėl šio sektoriaus plėtra yra vienas iš nacionalinių prioritetų, nustatytų aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje (Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija 2023, p. 2). Be to, pigesnių ir greitesnių operacijų spendimai leidžia sutaupyti lėšų, daugiau uždirbti ir efektyviau paskirstyti kapitalą, greičiau atlaisvinti užstatą. Inovacijos sudaro galimybes plėsti finansinių paslaugų prieinamumą, ypač tose vietose, kur gyventojų tankumas yra mažesnis arba netoliese nėra fizinių padalinių (Bytautas ir Morkūnas 2023, p. 1-14). Šis sektorius yra svarbus ir valstybės ekonomikos augimui – egzistuoja sąryšis tarp šalių finansinių technologijų aplinkų bei finansinių technologijų investicijų įtakos ekonomikai. Kuo šalis yra palankesnė finansinių technologijų sektoriui, tuo daugiau investicijų ji pritraukia (Žilinskas ir Žilinskij 2020, p.10). Kad fintech sektorius yra svarbus Lietuvos ekonomikai rodo ir tai, kad nuo 2016 metų Lietuvos Finansų ministerija plėtoja šios industrijos plėtros planus. Iki šių metų buvo paruošti iš viso 5 kasmetiniai priemonių planai. Paskutinis tokio pobūdžio dokumentas buvo pristatytas 2023 metais, ir nustatė penkerių artimiausių metų fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gaires. Šiuo veiksmų planu bus įgyvendinamos 5 gairės, skirtos fintech sektoriaus plėtrai Lietuvoje – kokybinės fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje skatinimas, inovatyvių fintech sprendimų pritraukimas į Lietuvą, Lietuva tampa fintech kompetencijų centru bei Lietuva tarptautiniu mastu pripažinta ir atpažįstama kaip Europos fintech centras (Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija 2023, p. 4). Taigi, yra matoma, kad Lietuva siekia plėsti šių įstaigų skaičių, tapti tarptautiniu mastu pripažintu Europos fintech centru, todėl šis sektorius turį didžiulę svarbą Lietuvos ekonomikai.

Vadovaujantis Lietuvos Banko pateikiamu apibrėžimu, fintech yra technologijomis pagrįstos finansinės inovacijos, padedančios kurti naujus verslo modelius, veiklos programas, procesus ir produktus. Šios inovacijos turi reikšmingą poveikį finansų rinkoms, institucijoms ir finansinėms paslaugoms. Visgi, šis apibrėžimas neatskleidžia viso šio sektoriaus sampratos. Fintech yra sudurtinis žodis reiškiantis finansines technologijas. Manoma, kad pirmą kartą ši sąvoka buvo panaudota ankstyvais 1990-aisiais, JAV finansų konglomerato „Citicorp“ pirmininko John Reed, sakytoje kalboje „Smart

Card“ forume, kuriame jis siekė pabrėžti, kad jo bendrovei rūpi rinkos (klientų) pageidavimai, todėl bendrovė inicijavo bankininkystės tyrimų projektą pavadinimu „Fintech“ (Puschmann 2017, p. 70).

Fintech galima apibūdinti kaip novatoriškus finansinius sprendimus, kuriuos įgalina naujausi informacinių technologijų sprendimai. Šie sprendimai dažniausiai yra pasitelkiami finansinių startuolių įmonių, kurios siekia suteikti maksimalų patogumą savo klientui (Puschmann 2017, p. 70). Šiuo metu pastebima, kad įvairiuose mokslinėse publikacijose vis dar nėra vieningai sutariama, kas ir kokie produktai yra laikomi fintech, ir ką iš tiesų galima vadinti fintech sektoriumi. Todėl, tikrasis fintech termino apibrėžimas yra ypač svarbus mokslininkų bendruomenei, siekiant taikyti sisteminių mokslinių požiūrį į tyrimo objektą, norint pagerinti komunikacijos apie tyrimo objektą efektyvumą, reikalingas patikimas tikras ir nominalus apibrėžimas (Schueffel 2017, p. 36). Kai kurie autoriai teigia, kad fintech reprezentuoja platų spektrą įvairių technologijų, padedančių finansų rinkos tobulėjimui, tokių kaip kriptovaliutos, blokų grandinės (angl. Blockchain), dirbtinis intelektas. Svarbu, kad tai padėtų ir užtikrintų tvaraus konkurencinio pranašumo sukūrimą, mažintų sąnaudas, daug efektyviau valdytų rizikas, tačiau įtakotų ilgalaikių ir kokybiškų santykių su klientais kūrimą (Martinčević, Črnjević, Klopotan 2020m., p. 564). Visgi, kai kurie autoriai yra linkę labiau apibrėžti šią sąvoką ir įspausti ją į glaudesnius rėmus. Teigiama, kad fintech sektoriaus dalimi galima laikyti pinigų pervedimo bendroves, skolinimo platformas, e-piniginių paslaugas, kriptovaliutų paslaugas (Grima et. al. 2017, p.26). Fintech sąvokos analizės tyrimuose pasitaiko ir tiksliai išskirtų sektoriu, kurie turi būti laikomi fintech produktais: mokėjimai, paskolos, sutelktinio finansavimo platformos, turto valdymas, kapitalo rinka, draudimo paslaugos (Giglio 2021, p. 626). Analizuojant fintech sektoriaus sampratą yra verta paminėti Patrick Schueffel, kurio darbai fokusuojasi į šią sritį. Jis teigia, kad nors nuo termino atsiradimo pradžios praėjo beveik 40 metų, iki šiol nėra bendro sutarimo, kokius produktus reiktų priskirti būtent fintech sektoriui, galima tik priėti prie išvados, kad fintech yra nauja finansų pramonė, kuri taiko technologijas finansinei veiklai gerinti, tačiau paliekama interpretacijai kokie produktai ir verslo modeliai turėtų būti įtraukti į šį sąrašą, taip pat ir dėlto, jog ši sritis yra vis dar keičiasi ir plečiasi (Schueffel 2017, p.45-47).

Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija savo leidinyje „Tarpinstitucinės darbo grupės rekomendacijos dėl 2023-2028m. Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gairių“, kurios ruošime buvo suburtas 71 ekspertas iš 30 valstybės institucijų ir rinkos dalyvių vienijančių organizacijų, savo pateiktose statistikose išskiria įmones, kurios sudaro Lietuvos fintech sektorių – elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigos, finansinės programinės įrangos tiekėjai, skolinimo įmonės, skaitmeniniai bankai, blokų grandinės įmonės, taupymo ir investavimo įmonės, atitikties ir reguliaciniams reikalavimams ir kibernetinio saugumo sprendimų tiekėjai, didžiųjų duomenų ir analitikos paslaugų tiekėjai,

INSURTECH įmonės, ir kiti. Didžiąją dalį šiame sąrašė esančių įmonių sudaro elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigos – 34 procentai visų Lietuvos Fintech įmonių (Lietuvos banko duomenimis 2023 metų pabaigoje tokių licencijuotų įmonių Lietuvoje buvo 125). Antroje vietoje esantys finansinės programinės įrangos kūrėjai sudaro 17 procentų (Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija 2023, p. 4). Akivaizdu, kad ne visos šiame sąrašė esančios įmonės yra įpareigosotos užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją. Remiantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 4 straipsniu, už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevenciją yra atsakingi tik nedaugelis verslo modelių, kurie yra fintech įmonių sąrašė: elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigos (34% visų fintech įmonių), tarpusavio skolinimo platformų operatoriai (nėra tikslų duomenų, kiek procentų visos fintech rinkos užima ši sritis), skaitmeniniai bankai (10% visų fintech įmonių), investicinės bendrovės (8% visų fintech įmonių, virtualiųjų valiutų operatoriai (8% visų fintech įmonių). Matoma, kad Lietuvos fintech sektoriuje dominuoja elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigos. Remiantis Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymu, elektroninių pinigų įstaiga yra akcinė bendrovė arba uždaroji akcinė bendrovė, kuriai išduota elektroninių pinigų įstaigos licencija ar elektroninių pinigų įstaigos ribotos veiklos licencija, kuria suteikiama teisė leisti elektroninius pinigus Lietuvos Respublikoje ir (ar) kitose valstybėse narėse. Elektroniniai pinigai yra elektroninių pinigų leidėjams gavus lėtų iš fizinių arba juridinių asmenų į apyvartą išleidžiama pinigine vertė, išreikšta kaip reikalavimas jos leidėjui, ir turinti šiuos požymius: 1) yra laikoma elektroninėse, įskaitant magnetines, laikmenose; 2) skirta mokėjimo operacijoms atlikti; 3) priimama asmenų, kurie nėra tų elektroninių pinigų leidėjai. Taip pat, elektroninių pinigų įstaigos gali vykdyti pinigų perlaidas, mokėjimo operacijas, grynujų pinigų įmokėjimo ir išėmimo paslaugas, tiesioginio debeto ir kredito pervedimus ir pan. Elektroninių pinigų įstaigos gali veikti visoje Europos Sąjungos teritorijoje (Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas 2024). Mokėjimo įstaiga, taip pat yra licencijuotas rinkos dalyvis, teikiantis mokėjimo paslaugas. Remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų įstaigų įstatymu, mokėjimo įstaiga yra juridinis asmuo, kuriam išduota mokėjimo įstaigos licencija ar mokėjimo įstaigos ribotos veiklos licencija. Mokėjimo įstaiga gali vykdyti pinigų perlaidas, mokėjimo operacijas, grynujų pinigų įmokėjimo ir išėmimo paslaugas, tiesioginio debeto ar kredito pervedimus (Lietuvos Respublikos mokėjimų įstaigų įstatymu 2024). Iš pateiktų apibrėžimų yra matoma, kad šių įstaigų siūlomų paslaugų spektras yra platus, siūlomos panašios paslaugos į įprastas bankų siūlomas paslaugas - leidžiamos pinigų perlaidos, mokėjimo operacijos, tiesioginiai debeto ir kredito pervedimai, taigi, akivaizdu, kad būtent šios įstaigos siūlo paslaugas, kurioms reikia didžiausių pinigų plovimo prevencijos pastangų. **Kadangi šios įstaigos užima didžiausią Lietuvos Fintech sektoriaus dalį, siūlo**

platų paslaugų spektrą ir turi užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją, šis darbas koncentruojasi būtent į elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigas.

2. Pinigų plovimo nusikaltimai kriminologijoje

Kai galvojame apie nusikaltimus, dažnu atveju mūsų mintys sukasi apie įvairias vagystes, smurto protrūkius ir kitus mūsų akimis dažnai pastebimus nusikaltimus. Tai yra natūralu, todėl, kad teisėsaugos institucijos koncentruojasi į šio elgesio reiškinius, taigi patraukia ir masinių medijų dėmesį, taip pat, šio tipo nusikaltimai dažniausiai yra analizuojami ir kriminologų bei sociologų. Visgi, nors šie nusikaltimai ir sukelia baimę ir skausmą visuomenei, daugelio tyrėjų manymu baltųjų apykaklių nusikaltimai yra aiškiai labiau pavojingi visuomenei (Beirne ir Messerschmidt 1991, p.172). Baltųjų apykaklių nusikaltimai dažniausiai apibūdinami kaip nelegalus veiksmas/veiksmai padaryti ne fiziniu būdu, slapstantis ar klastos būdu gauti pinigų ar turto, arba įgyti kitokį verslo arba asmeninį pranašumą. Tai yra finansiniai nusikaltimai, dažnai įvykdomi respktabilių asmenų (Cliff ir Desilets 2014, p.482-487). Taigi, prie šių nusikaltimų yra priskiriami ir šiame darbe nagrinėjami pinigų plovimo nusikaltimai. Korporaciniai nusikaltimai yra didelė baltųjų apykaklių nusikaltimų dalis – korporacijų nelegalūs veiksmai siekiant toliau išplėsti savo verslo interesus. Dažniausiai šie nusikaltimai yra nagrinėjami per rutininės veiklos, diferencinės asociacijos teorijų perspektyvą.

Racionalaus pasirinkimo teorija

Klasikinės mokyklos racionalaus pasirinkimo teorija teigia, kad individai rinkdamiesi ar nusikalsti priima racionalius sprendimus, kurie remiasi tuo ar potenciali nusikalstamo elgesio kaštai bus mažesni už potencialią naudą. Šioje teorijoje, individai pasveria ar rizika būti sugautiems ir nubaustiems yra didesnė už potencialią naudą, tokią kaip gauti finansai ar asmeninis pasitenkinimas. Teigiama, kad jeigu potenciali bausmė ar rizika būti sugautiems yra didesnė negu potenciali nauda, tikimybė, kad asmenys ištrauks į nusikalstamą veiką yra mažesnė (Cornish ir Clarke, 1986). Ši teorija gali būti grindžiama aksioma, kad tiek individualių asmenų, tiek ir korporacijų elgesiu sąmoningai nesilaikyti nustatytų regulatorių taisyklių, siekiant gauti kuo didesnę naudą, jeigu yra jaučiama, kad kaina, tikimybė būti sugautam bus mažesnė už potencialią naudą. Pavyzdžiui, institucijos gali manyti, kad bauda už pinigų plovimo prevencijos reikalavimų pažeidimus bus mažesnė nei gautas pelnas, taip pat egzistuoja tikimybė, kad apie tai nebus sužinota, todėl galima racionaliai pasirinkti nesilaikyti nustatytų reikalavimų. Taip pat ir su individualiais asmenimis, pasirenkančiais vykdyti pinigų plovimo nusikaltimus. Racionalaus pasirinkimo teoriją individualių asmenų pinigų plovimo kontekste, 2015

metais aptarė autorius Nicholas Gilmour savo tyrime „Understanding the practices behind money laundering – A rational choice interpretation“. Jungtinėje Karalystėje vykusiame tyrime, autorius per dviejų metų laikotarpį surinko 170 anketų su atsakymais į paruoštą klausimyną, bei 12 ekspertinių interviu su pinigų plovimo prevencijos ekspertais. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad žmonės pinigų plovimui renkasi tokius būdus, kuriuose yra mažiausia rizika būti sugautiems – verslo kuriame būdingi grynieji pinigai, loterijų, meno dirbinių, juvelyrikos imitacijos. Yra pasirenkamos tokios įmonių, pinigų srauto lokacijos, kurios atkreiptų mažiausią prižiūrinčių institucijų dėmesį. Nustatyta, kad pinigų plovėjai kruopščiai apgalvoja planą, nedaro neracionalių sprendimų, ir atlieka nusikaltimą tik tada kai turi visą informaciją apie aplinką, kurioje jie veikia (Gilmour, 2015). Taigi, remiantis anksčiau šia teorija, būtų galima daryti išvadą, kad būtent Lietuvos fintech finansinės institucijos, kurios galimai neturi efektyvių pinigų plovimo prevencijos metodų, yra patrauklus taikinys deviantams, kadangi yra gaunama didelė nauda, tačiau rizika būti sugautiems, dėl neefektyvios prevencijos yra maža.

Diferencinės asociacijos teorija

Vienas pirmųjų baltųjų apykaklių nusikaltimus pradėjo tyrinėti JAV sociologas, kriminologas Edvinas Sutherlandas. Šis mokslininkas savo darbuose daugiausia tyrinėjo korporacijų nusikaltimus. Jis nustatė, kad baltųjų apykaklių nusikaltimai iš esmės skiriasi nuo žemesnės klasės nusikaltimų. Sutherlandas teigė, kad kriminologų teorijos, kurios teigia, kad statistiškai nusikaltimai yra įvykdomi dėl skurdo arba psichopatinių, sociopatinių sąlygų yra neteisingos, nes visų pirma šios teorijos yra sudarytos iš pavyzdžių, kurie yra šališki socio-ekoniniam statusui. Antra, tokios teorijos nėra pritaikomos baltųjų apykaklių nusikaltimams. Taip pat, teigė, kad tokios teorijos net nepaaiškina nusikaltimų, kurie yra įvykdomi žemesniosios klasės atstovų, nes veiksniai nesusiję su bendru procesu, būdingu visiems nusikaltimams. Todėl, būtent Edvinas Sutherlandas pasiūlė alternatyvią teoriją, kuri paaiškintų tiek aukštesniosios, tiek ir žemesniosios klasės nusižengimus – diferencinės asociacijos teorija (Sutherland 1940, p. 153-155).

Teorija teigia, kad nusikalstamo elgesio išmokstama bendraujant su kitais žmonėmis, dažniausiai artimais, gerai pažįstamais, ar su jų grupėmis. Tai, ar žmogus tampa nusikaltėliu, ar ne, daugiausia lemia lyginamasis dažnis ir jo intymumas su dviem elgesio tipais. Tie, kurie tampa baltųjų apykaklių nusikaltėliais paprastai pradeda savo karjerą geruose rajonuose ir geruose namuose, kai kuriais atvejais baigia koledžus ir patenka į tam tikras verslo situacijas, kai nusikalstamumas praktiškai yra „liaudiškas“, normali elgesio norma. Tuomet asmuo yra įtraukiamas į tą elgesio sistemą, tampa baltųjų apykaklių nusikaltėliu. Verslo „žaidimo taisyklės“ kartais prieštarauja teisinėms taisyklėms. Bet verslininkas, norintis paklusti įstatymui, yra konkurentų skatinamas taikyti savo metodus, kurie nėra legalūs, nes jei asmuo nesilaikys pritaikytų verslo taisyklių, jis atsiliks nuo savo konkurentų (Sutherland 1940, p. 153-155). Diferencinės asociacijos teoriją galima apibūdinti šiais pagrindiniais teiginiais: 1) nusikalstamo elgesio yra išmokstama 2) nusikalstamo elgesio išmokstama komunikuojant, bendraujant su kitais asmenimis 3) komunikuojant, bendraujant su kitais asmenimis 3) Nusikalstamo elgesio dažniausiai yra išmokstama iš artimų asmenų, tokių kaip šeima, draugai 4) nusikalstamo elgesio mokymasis įtraukia tokius procesus kaip technikų mokymasis, kurios gali būti sudėtingos bei vadovavimosi motyvais, racionalizacija, požiūriu 5) vadovavimasis motyvais ir polinkiais išmokstamas teisinės normos apibrėžiant kaip tinkamas arba netinkamas 6) Asmuo tampa delinkventu, nes apibrėžimai, kurie yra palankūs teisės pažeidimams, nustelbia tuos, kurie yra nepalankūs teisės pažeidimams. 7) Diferencijuotos asociacijos gali skirtis savo dažniu, trukme, prioritetu ar intensyvumu 8) Nusikalstamo elgesio išmokimo

procesas, kuris asocijuojasi su kriminaliniais ar antikriminaliniais modeliais vyksta naudojant visus tokius pat mechanizmus kaip ir kiti išmokymo procesai 9) nusikalstamas elgesys, kaip ir bendrų poreikių ir vertybių išraiška, negali būti aiškinamas per bendrus poreikius ir vertybes (Sutherland 1972, p. 365-371).

Visgi, diferencinės asociacijos teorija sulaukė nemažai kritikos iš kitų mokslininkų. Kritika dažnai fokusuojasi į tai, kad teorija nėra pagrindžiama empiriniais testais. Idėjos (apibrėžimai, asociacijos), kurios yra pateikiamos teorijoje buvo per siaurai paaiškintos, todėl tai paliko tyrėjus patiems sukurti savo apibrėžimus. Teigiama, kad teorija yra tokia plati, nes mėgina paaiškinti visą kriminalinį elgesį, tačiau būtent dėl to nepaaiškina jokio kriminalinio elgesio. Kai kurie kriminologai teigia, kad diferencinės asociacijos teorija nepaaiškina kodėl žmonės apskritai formuoja asociacijas tokiu būdu, kaip tai daroma dabar (Brown, Esbensen ir Geis 2012, p. 348-350). Taip pat, kritikai teigia, kad teorija implikuoja, jog nusikalstamo elgesio galima išmokti tik per kontaktą su nusikaltėliais ir kitais delinkventais, o tai nėra teisinga. Visgi, Donald Cressey, kuris buvo Edwino Sutherlando kolega, kuris tęsė Sutherlando pradėtą veiklą po jo mirties, teigia, kad tokia kritika yra nepagrįsta, todėl, kad nors diferencinės asociacijos teorija pabrėžia bendravimo su nusikaltėliais svarbą kriminaliam elgesiui, ji neteigia, kad tai yra vienintelis nusikalstamo elgesio išmokymo šaltinis (Siegel 1989, p. 195).

Kriminologai vis dažniau baltųjų apykaklių nusikaltimus, tokius kaip pinigų plovimas pradeda vertinti kaip bet kokį kitą nusikaltimo modelį. Susijusią teoriją pristatė Australų sociologas bei kriminologas John Braithwaite. Šis mokslininkas socialinės struktūros teorijos rėmuose mato baltųjų apykaklių nusikaltimus kaip korporacinės kultūros produktą. Vadovaujantis šiuo modeliu, verslo atstovai gali atsidurti situacijose, kuomet organizacijos nubrėžti tikslai negali būti pasiekti per įprastas verslo praktikas. Ypač jauni vadovai dažnai gali panikuoti, kuomet pasiekti rezultatai neatitinka nubrėžto plano, tuomet verslininkas mano, kad nelegalios galimybės yra vienintelis galimas problemos sprendimas, kadangi nuo rezultatų priklauso jo karjera, o ji turi būti išsaugota visais galimais būdais. John Braithwaite manymu, organizaciniai nusikaltimai yra egzistuojančių korporacijų kultūros rezultatas. Korporaciniai nusikaltimai atsiskleidžia tokiuose organizacijose, kurios turi tęstiną darbuotojų subkultūrą, kuri priešinasi valstybės institucijų nustatytiems reikalavimams ir moko naujus darbuotojus įgūdžių ir nuomonės, kad yra būtina nusižengti nustatyta tvarkai. Egzistuoja mokymasis iš senų darbuotojų – seni darbuotojai gali pamokyti naujokus kaip efektyviai nusiženginėti įstatymams, kadangi egzistuoja požiūris, kad valstybės institucijos, kurios reguliuoja verslą yra nebendradarbiaujančios, nepatikimos ir priešinasi efektyviems pokyčiams. Braithwaite požiūris teigia, kad baltųjų apykaklių nusikaltimai iš esmės yra rezultatas korporacijoje nusistovėjusios subkultūrinės, nusikalstamos tvarkos (Siegel 1989, p.

330-331). Analizuojant šią teoriją susidaro įspūdis, kad ir pinigų plovimo prevencijos reikalavimų pažeidimai taip pat gali būti padaryti korporacijų – elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigų, kurios dėl nepasitikėjimo valstybinėmis institucijomis, siekio pasiekti užsibrėžtus planus ir gauti kuo didesnę pelną, gali nuspręsti ignoruoti valstybės institucijų nustatytus prevencijos reikalavimus.

3. Pinigų plovimo prevencijos problemos Lietuvos fintech sektoriuje

Europos Tarybos organizacija „Moneyval“, atsakinga užtikrinti veiksmingą tarptautinių kovos su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu standartų laikymąsi, kurios narė ir Lietuva nuo 2018 metų aktyviai teikia savo analizės rezultatus apie Lietuvoje vykdomą pinigų plovimo prevenciją. Paskutinėje, 2022 metų pabaigoje pateiktoje ataskaitoje yra teigiama, kad Lietuva sėkmingai sprendžia savo problemas ir taiso dalykus, kurie neatitinka tarptautinių standartų, taip pat, teigiama, kad Lietuva yra pasiruošusi toliau tobulinti savo pinigų plovimo prevencijos sistemą (Moneyval 2023, p. 2-10). Tai atsispindi ir FATF (Financial Action Task Force) reitinguose, kuriuose Lietuva yra priskiriama prie mažos rizikos šalių pinigų plovimo srityje. Visgi, nepriklausomos Lietuvos istorijoje jau pasitaikė visoje šalyje garsiai nuskambėjusių pinigų plovimo skandalų, kuriems pastaraisiais metais Lietuvos medijose yra skiriamas vis didesnis dėmesys. Vienas labiausiai visuomenės dėmesį atkreipusių skandalų susijusių su finansinių institucijų dalyvavimu pinigų plovimo schemose buvo atkreiptas dar 2013 metais, kuomet Lietuvos Bankas atėmė licenciją iš vieno didžiausių Lietuvos bankų – Ūkio banko, dėl kurio pagrindiniu akcininku buvo Vladimiras Romanovas, kuris dar šiuo metu rusijoje slepiasi nuo Lietuvos teisėsaugos institucijų. Nuo 2013 metų sausio pabaigos iki 2013 metų kovo pabaigos, kai buvo skelbiama naujausia informacija apie aptariamą banko žlugimo pasekmes, 245 publikacijos buvo išspausdintos naujienų portale Delfi.lt ir 190 publikacijų Lrytas.lt. Pagrindinė informacija, pateikiama apie Ūkio banką naujienų portaluose, buvo negatyvi ir netiesiogiai skatinanti nepasitikėjimą banku. Ji susijusi su galimu pinigų plovimu iš Rusijos į Ūkio banką, su Mokesčių inspekcijos dėmesiu, nukreiptu į Vladimiro Romanovo valdomas įmones ir su krepšinio klubo „Žalgiris“, kurio savininkas buvo Ūkio banko pagrindinis akcininkas Romanovas, finansinėmis problemomis (Mažylis ir Unikaitė 2014, p. 272). Taip pat, Lietuvoje garsiai nuskambėjo vienas didžiausių pasaulio pinigų plovimo skandalų – Danske Bank atvejis, kuris tuo metu vis dar veikė Lietuvoje ir 2024 metų balandžio mėnesio „rekvizitai.lt“ duomenimis Lietuvoje turi apie 4800 darbuotojų, kurių didelė dalis yra būtent pinigų plovimo prevencijos specialistai. 2007-2015 metais Danske Bank Estijos filiale buvo išplauta apie 200 milijardų eurų lėšų. Banko padalinys Estijoje laikėsi strategijos, kuri plėtė ne rezidentų klientų skaičių, kurių dauguma buvo iš buvusių Sovietų Sąjungos šalių, dėl to 2013 metais 99 procentai padalinio pelno buvo gauta būtent iš šių klientų. Banko filialas nesilaikė nustatytų pinigų plovimo prevencijos reikalavimų, neturėjo tam skirtų IT sistemų, ir dėl finansavimo trūkumo naudojo atskiras, rankines sistemas, negu visi kiti Danske Bank filialai, todėl manoma, kad Estijos filialas veikė beveik kaip nepriklausomas bankas. Visgi, dėl šio skyriaus pelningumo, Danske Bank valdyba nekreipė didelio dėmesio į kylančias rizikas. Taip pat,

išskiriama, kad patys filialo darbuotojai padėjo įvairiems asmenims plauti pinigus, organizavo šį procesą ir padėjo slėpti tikruosius lėšų savininkus ir pinigų kilmę (Bjerregaard ir Kirchmaier 2019, p. 4-28).

Fintech sektorius Lietuvoje pradėjo plėstis gana neseniai, tačiau jau pasitaikė garsiai nuskambėjusių pinigų plovimo atvejų šiuose įstaigose. 2024 metų vasario mėnesį Generalinė prokuratūra paskelbė, kad sulaikė du asmenis, kurie yra įtariami tuo, kad per Lietuvos veikusią fintech sektoriaus finansų įmonę „Trustcom Financial“, nuo 2018 iki 2022 metų legalizavo apie 2 milijardus eurų. Pati elektroninių pinigų įstaiga užsiėmė pinigų plovimu, teikė pinigų legalizavimo paslaugas savo klientams. Iš aukščiau pateiktos informacijos matyti, kad pinigų plovimo nusikaltimų tema yra dažnai pasitaikanti tema Lietuvoje, o jose dėl pinigų plovimo prevencijos pažeidimų kartais būna kaltos ir pačios įstaigos, kurios inicijuoja šią veiklą dėl didesnio pelno. Verta paminėti ir tokias elektroninių pinigų įstaigas kaip UAB „Transactive Systems“ ir UAB „Payrnet“, kurioms pastaraisiais metais už pinigų plovimo prevencijos pažeidimus buvo atimtos licencijos. Abi veikusios įstaigos neužtikrino tinkamo teisės aktų įgyvendinimo, nenustatinėjo arba neteisėtai nustatinėjo lėšų šaltinius, taip pat netinkamai nustatinėjo klientų tapatybes, neįvertino kylančių rizikų (Lietuvos Bankas 2023). Atsižvelgiant į tai, kad „Transactive Systems“ buvo įkurta prieš 6 metus, o „Payrnet“ prieš 4 metus, tikėtina, kad įstaigose pasitaikė pinigų plovimo atvejų, kurie iki šiol nebuvo pastebėti.

Pinigų plovimo mastas Lietuvoje

Kaip ir minėta anksčiau, Lietuvoje pinigų plovimo nusikaltimai yra apibrėžiami Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 216 straipsnį, kuris teigia, kad „tas, kas siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens turtą arba padėti kitam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių įgijo turtą, jį valdė, naudojo ar perdavė kitiems asmenims, atliko su tuo turtu susijusias finansines operacijas, sudarė sandorius, naudojo jį ūkinėje, komercinėje veikloje, kitaip jį pertvarkė ar melagingai nurodė, kad tai gauta iš teisėtos veiklos, žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu arba dalyvaujant nusikalstamoje veikoje, taip pat tas, kas slėpė savo paties ar kito asmens turto tikrąjį pobūdį, šaltinį, buvimo vietą, disponavimą juo, judėjimą arba nuosavybės ar kitas su tuo turtu susijusias teises, žinodamas, kad tas turtas gautas nusikalstamu būdu arba dalyvaujant nusikalstamoje veikoje, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki septynerių metų. Taip pat už šias nusikalstamas veikas atsako ir juridinis asmuo“.

Duomenys apie pagal BK 216 straipsnį užregistruotas nusikalstamas veikas įstaigose, atliekančiose ikiteisminius tyrimus galime matyti lentelėje numeris 1.

Metai	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Užregistruotų NV skaičius	27	20	61	21	33	55	53	83	42	39	31

Lentelė nr. 1

Lentelėje yra matoma, kad 2017 metais pradėjęs augti šių užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius, aukščiausias buvo 2020 metais, kuomet buvo užregistruotos 83 nusikalstamos veikos. Nuo to laiko matyti, kad pastaruosius 3 metus užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius mažėja ir 2023 metais siekė 31 (Informatikos ir Ryšių departamento duomenys). Visgi, tyrimai atskleidžia, kad Lietuvoje yra sunku nustatyti tikrąjį šių nusikaltimų mastą, nes Lietuvoje tokio pobūdžio tyrimai nėra atliekami. Tikrąjį mastą galėtų padėti suprasti pradėti tyrimai, gaunami pranešimai apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius. Tačiau abu rodikliai priklauso nuo efektyvaus stebėsenos institucijų darbo ir pačių fintech įstaigų savireguliacijos galimybių, kurios yra smarkiai kritikuojamos (Transparency International 2021, p. 17). Įtartinų operacijų pranešimus galima apibrėžti, kaip finansų įstaigų ir kitų įpareigotųjų subjektų informacijos teikimą finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai apie tai, kad tam tikro kliento veikla gali turėti pinigų plovimo ar teroristų finansavimo požymių (Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas). Įtartinų operacijų skaičius galime panagrinėti Lietuvos Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos metinėse ataskaitose. Tiesa, svarbu paminėti, kad pateikiami duomenis apima įtartinų operacijų pranešimų skaičių iš visų finansų rinkos dalyvių – komercinių bankų, elektroninių pinigų įstaigų, lošimo bendrovių, kriptovaliutų bendrovių ir kitų, todėl tikslių skaičių būtent apie elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigas šie duomenys nepateikia.

Metai	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Įtartinų operacijų skaičius	99911	45709	3526	1501	1368	835
Įtartinų operacijų skaičius išsiųstas tolimesniems tyrimams	808	610	497	287	240	233

Lentelė nr. 2

Finansų rinkos dalyviai yra įpareigoti raportuoti kiekvieną įstaigoje pastebėtą įtartiną operaciją Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai. Lentelėje Nr. 2 yra matoma 2017-2022 metų raportuotų įtartinų operacijų skaičius. Deja, bet finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba nepateikia ankstesnių metų statistikos. Yra matoma, kad 2017 metais, kuomet fintech sektorius buvo tik besikuriantis Lietuvoje, įtartinų operacijų skaičius siekė 835, o iš jų dėl 233 buvo pradėti tolesni tyrimai. Kiekvienais metais yra matomas šio skaičiaus didėjimas, o didžiausias šuolis yra pastebimas 2021 metais, kuomet šis skaičius siekė 45709, palyginti su 3526 įtartinomis operacijomis 2020 metais, kas yra beveik 13-os kartų augimas. 2022 metais šis skaičius padvigubėjo daugiau nei 2 kartus ir jau siekė 99911, o įtartinų operacijų skaičius, kurios buvo išsiųstos tolimesniems tyrimams buvo 808 (FNNTT Metinės Ataskaitos, 2017-2022m). Žinoma, šis skaičius išaugo ne vien dėl elektroninių mokėjimų įstaigų plėtros Lietuvoje, tačiau dėl ir kitų finansų sektoriaus įmonių skaičiaus padidėjimo, taip pat ir dėl griežtinamų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymų, kuris per šį laikotarpį keitėsi daugelį kartų. Tikslią situaciją padėtų išmatuoti įtartinų operacijų skaičiai gauti iš elektroninių pinigų įstaigų, tačiau ši statistika nėra pateikiama. Visgi, toks ~119,6 karto nustatytas įtartinų operacijų skaičiaus padidėjimas indikuoja, kad pinigų plovimo problema Lietuvoje yra opi. Taip pat, svarbu atkreipti dėmesį ir į įtartinų operacijų skaičių, kurios buvo išsiųstos tolimesniems tyrimams. Matyti, kad 2017 metais, šis skaičius buvo 233, kas sudarė ~27.9 procentų visų gautų įtartinų operacijų, tačiau 2022 metais šis skaičius siekė tik apie 0.8 procento. Nors per 5 metus raportuotų įtartinų operacijų skaičius išaugo ~119.6 karto, operacijų skaičius, kurios buvo išsiųstos tolimesniems tyrimams išaugo tik apie 3.5 karto, kas taip pat gali rodyti blogą

sektoriaus kokybę identifikuojant išties įtartinas operacijas arba neefektyvų finansinių nusikaltimų tarnybos darbą, kurios dėl išaugusio raportuotų operacijų skaičiaus negali kokybiškai iširti visų atvejų. Tačiau, šie klausimai gali būti išspręsti tik tolimesnių tyrimų pagalba.

Pinigų plovimo prevencijos specialistų trūkumas

Sparčiai augantis Fintech įmonių skaičius sukūrė ir daugybę darbo vietų, kuriame kaip ir minėta anksčiau, dirba virš 7 tūkstančių žmonių, tarp kurių yra ir specialistai, kurie užtikrina pinigų plovimo prevenciją. Visgi, dažnai išskiriama, kad būtent kvalifikuotų pinigų plovimo specialistų skaičius Lietuvos rinkoje yra nepakankamas, pačioms įstaigoms ir reguliatorių institucijoms siekiant užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją. 2021 metais organizacija „Transparency International“ Lietuvos skyrius, atliko tyrimą, kuriame buvo siekiama išsiaiškinti pinigų plovimo prevencijos subtilybes Lietuvos fintech sektoriuje, kalbinant šio sektoriaus bei reguliatorių atstovus. Tyrimo metu buvo išskirta, kad fintech sektoriaus įstaigos negali pačios užtikrinti efektyvios pinigų plovimo prevencijos, savireguliacijos, kadangi sektoriuje dirbantiems atstovams trūksta reikalingų žinių bei kompetencijų, kad efektyviai vykdytų savo funkcijas. Teigiama, kad ir pačioms priežiūros institucijoms trūksta pajėgumų efektyviai vykdyti pinigų plovimo prevencijos priežiūrą. Pastebima, kad dėl kompetentingų specialistų trūkumo yra sunku pateikti efektyvų grįžtamąjį ryšį, laiku sureaguoti į kylančias rizikas bei vykdyti inspektavimus, o tai naujai besikuriančioms įmonėms suteikia kelis metus iki kol jose bus vykdoma patikra, kas gali suteikti progą įmonėms tuo pasinaudoti, siekiant greitai pasipelnyti ir pasitraukti iš Lietuvos rinkos (Transparency International 2021, p. 22-23). Tarptautinio Valiutos Fondo 2022 metų ataskaitoje taip pat pabrėžiama, kad nuo 2016 metų fintech įmonių skaičius išaugo tris kartus, o būtent dėl šios priežasties Lietuvos Bankas, kuris yra pagrindinis finansinių institucijų priežiūros organas, negali užtikrinti visų institucijų pakankamos priežiūros. Nors Lietuvos Bankas ir didino savo resursus, darbuotojų skaičių, jo augimas nebuvo toks spartus kaip finansų sektoriaus (Tarptautinis Valiutos Fondas, 2022).

Šią problemą Lietuvoje yra bandoma spręsti. 2021 metais buvo įkurtas „Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras“, kuris yra pirmoji Europoje viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė, veikianti kaip atskira institucija. Šios įstaigos pagrindiniai tikslai yra gilinti specialistų žinias bei kompetencijas, rengti mokymus bei renginius pinigų plovimo prevencijos tema (Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras, 2021). Taip pat, siekiant pagerinti situaciją Lietuvos Fintech

finansinėse įstaigose, Lietuvos Bankas 2021 metais pristatė Lietuvos finansinių technologijų sektoriaus brandos didinimo planą, kuriame pagrindinis dėmesys buvo skirtas pinigų plovimo prevencijos užtikrinimui šiose įstaigose. Šio plano tikslas yra, kad Lietuvoje licencijuotos įstaigos atitiktų aukščiausius pinigų plovimo prevencijos kokybės standartus. Atsižvelgiant į tai, kad inspektavimų metu Lietuvos bankas identifikuoja nemažai reikšmingų trūkumų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos srityje, buvo atkreiptas dėmesys į tai, kad darbuotojai, kurių darbo pareigos susijusios su pinigų plovimo prevencijos priemonių įgyvendinimu turėtų tinkamą kvalifikaciją ir reikiamų žinių savo darbo funkcijoms atlikti, taip pat, kad šių darbuotojų kompetencijos ir kvalifikacijos turi būti nuolat atnaujinamos ir tobulinamos (Lietuvos Bankas, 2021). To pasėkoje, 2022 metais Mykolo Romerio universitetas, bendradarbiaudamas su pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centru ir Lietuvos Respublikos finansų ministerija, pristatė pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos specialistų sertifikavimo programą, skirtą studentams ir jau dirbantiems asmenims, norintiems gilinti žinias šioje srityje.

Reguliavimo problemos

Kaip jau minėta anksčiau, pagrindinis finansinių institucijų reguliatorius dėl kvalifikuotų darbuotojų ir resursų trūkumo negali užtikrinti visų institucijų pakankamos priežiūros, tačiau šioje srityje yra matoma ir daugiau problemų. „Transparency International“ atlikto tyrimo metu buvo išskirta tai, kad fintech sektoriaus atstovai pasigenda bendradarbiavimo tarp viešojo ir privataus sektoriaus (Lietuvos Banko, FNTT), gerųjų praktikų dalijimosi, tarpusavio mokymų, kas taip pat prisideda prie to, kad fintech sektoriaus atstovai nesugeba užtikrinti efektyvios pinigų plovimo prevencijos. Pastebima ir tai, kad galiojantis teisinis reguliavimas, kuris atlikto tyrimo teigimu, nors ir yra vienas griežčiausių Europoje, neatliepia aktualijų, kadangi nusikalstamas veikas vykdančias asmenys neretai vienu žingsniu lenkia priežiūros institucijas bei teisinį reguliavimą, kuris šiuo metu nėra pakankamai lankstus (Transparency International 2021, p. 16-27). Tai, kad teisinis reguliavimas galimai atsilieka nuo esamų aktualijų, rodo ir tai, kad pagrindinis pinigų plovimo prevenciją reglamentuojantis įstatymas - Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, kuris buvo priimtas 1997 metais, nuo to laiko buvo keistas trisdešimt šešis kartus. Kaip jau minėta anksčiau, fintech sektorius Lietuvoje pradėjo plėstis 2016 metais, o nuo to laiko yra matoma, kad teisės aktas pasikeitė 17 kartų, 13 iš šių pasikeitimų įvyko nuo 2021 metų. Tiek pasikeitimų pagrindiniame įstatyme siekiant kovoti su pinigų plovimu, rodo,

kad Lietuva stengiasi užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevencijos veiklą, užtikrinti, kad įstatymas atitiktų aktualijas bei Europos Sąjungos keliamus reikalavimus, tačiau, taip pat, kelia klausimą ar finansų institucijos sugeba greitai prisitaikyti prie pasikeitimų ir įgyvendinti naujai iškeliamus reikalavimus.

Verslo modelio sukeltos pinigų plovimo prevencijos problemos

Tarptautinio Valiutos Fondo 2022 metų paruoštoje ataskaitoje apie problemas Lietuvos Respublikos finansų sektoriuje buvo išskirtos ir problemos kylančios elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigose. Buvo išskirtos rizikos kurias kelia fintech sektorius, kurios buvo išskirtos į 4 kategorijas: klientų bazė, transakcijų kanalai, geografinė bei teikiamų paslaugų rizika: dėl to, kad Lietuvos fintech įmonių modelis yra sukurtas užsienio rinkai, užsienio klientų bazė kai kuriuose elektroninių mokėjimų įstaigose sudarė arti 100 procentų, o iš jų beveik 70 procentų sudarė klientai iš aukštos rizikos, ofšorinių šalių. Tokie klientai Lietuvos finansines institucijas dažnai naudojo kaip tranzitinę įstaigą. Lietuvos elektroninių mokėjimų įstaigos yra patraukli terpė nusikaltėliams, nes kliento priėmimo procesas yra atliekamas nuotoliniu būdu, o daugelis įstaigų fokusuojasi į tokių aukštos rizikos pinigų plovimui klientų kaip kriptovaliutų keityklos, lošimų platformos, karinės pramonės įmonių aptarnavimą. Ataskaitoje buvo pastebėta, kad Lietuvoje pastebėtas žymus tarptautinių pervedimų augimas, kurį daugiausia įtakojo tai, kad fintech įmonės aptarnavo didelį užsienio valstybių piliečių skaičių, kurie taip pat sukelia ir didesnę pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką (Tarptautinis Valiutos Fondas, 2022). Lietuvos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba kas 4 metus rengia Lietuvos Respublikos nacionalinio pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimo ataskaitą, kurioje taip pat yra išskirta informaciją ir apie elektroninių pinigų įstaigas. Naujausioje 2020 metų ataskaitoje taip pat, yra išskiriama, kad elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigos yra patrauklios nusikaltėliams ir nusikalstamoms organizacijoms, kadangi klientų tapatybės nustatymas dažniausiai atliekamas klientui fiziškai nedalyvaujant. Taip pat, elektroninių pinigų produktai turi pranašumą prieš grynuosius pinigus, kai reikia atlikti greitus pervedimus už Lietuvos ir Europos Sąjungos ribų, galima greitai ir paprastai pervesti dideles pinigų sumas.

Neefektyvūs įstaigų pinigų plovimo prevencijos procesai ir sistemos

Mokslinėje literatūroje yra išskiriama, kad dažnai finansinių technologijų įmonės neturi resursų ir įrankių, kad užtikrintų efektyvią pinigų plovimo prevenciją, taip pat pastebima silpna Fintech įmonių savireguliacija, netinkamai naudojami pinigų plovimo prevencijos metodai. Pagrindiniu iššūkiu yra išskiriamas nuotolinis klientų identifikavimas. Teigiama, kad nusikaltėliai geba greitai prisitaikyti prie naujų technologijų ir panaudoti jas saviems tikslams – todėl dažnai yra padirbinėjami dokumentai, kurie leidžia atsidaryti sąskaitas išliekant anonimais (Džafarova 2022, p. 385). Tarptautinis Valiutos Fondas išskiria tai, kad fintech sektoriaus įmonių naudojamos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemos (nuotolinei identifikacijai, transakcijų stebėjimui) yra ne tokios efektyvios kaip bankų, nes siekiama investuoti į klientų skaičiaus didinimą, o ne į nusikaltimų prevencijos stiprinimą, todėl yra susiduriama su sunkumais tinkamai identifikuojant klientus bei potencialiai pavojingus pinigų pervedimus. Lyginant su komerciniais bankais, fintech įmonės turi mažesnę supratimą bei silpnesnes kontrolės procedūras, daugelis institucijų neatlieka vidaus audito, kurio metu būtų siekiama įvertinti bei pašalinti kylančias rizikas (Tarptautinis Valiutos Fondas, 2022). Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, taip pat pastebi, kad elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigų įdiegtos nuolatinės kliento dalykinių santykių ir operacijų stebėsenos priemonės ne visada yra efektyvios, kai kurios įstaigos nevykdo tam tikrų įstatymiškai privalomų operacijų stebėsenos. Išskiriama tai, kad dauguma šio tipo įstaigų neatlieka įstaigos rizikos vertinimo atsižvelgiant į rizikos rūšis, tokias kaip klientų keliama rizika, šalies arba geografinio regiono rizika, teikiamų paslaugų ir produktų, atliekamų operacijų rizika, produkto, paslaugos, sandorio ar paslaugų teikimo kanalų rizika (FNNTT, 2020). 2024 metų balandžio 11 dieną Lietuvos Banko finansinių paslaugų ir rinkų priežiūros departamentas, pinigų plovimo prevencijos skyrius surengė konsultacinį renginį „PPTFP srities patikrinimų apžvalga, dažniausi trūkumai ir geroji praktika“, kurio metu renginio dalyviams buvo pristatyta pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos srities atliktų patikrinimų finansinėse įstaigose apžvalga. Nors renginys aptaria trūkumus visose Lietuvos finansinėse institucijose, bet remiantis Lietuvos Banko 2023 metų finansų rinkos dalyvių patikrinimo planu, 2023 metais buvo atlikta 11 patikrinimų dėl įstaigų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos, 8 iš jų buvo atlikti elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigose, todėl šiame renginyje pristatyti rezultatai yra aktualūs fintech sektoriui (Lietuvos Banko 2023 metų finansų rinkos dalyvių patikrinimų planas). Renginyje buvo išskirtos jau ir anksčiau darbe aptartos problemos: įstaigos neužtikrina audito veiklos plano įgyvendinimo, matomi aiškūs trūkumai vidaus kontrolės procedūrose – kliento atstovo tapatybės nustatymo, sustiprintos klientų patikros, kurios neatitinka galiojančių teisės

aktų, sudaro sąlygas anonimiškumui ir neužtikrina efektyvios pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos. Taip pat, buvo išskirta, kad įstaigos dažnu atveju nenustato tikrojo kliento turto ir lėšų šaltinio, priimami dokumentai, kurie to neatskleidžia ir darbuotojai nepateikia savo vertinimų apie klientų turto ir lėšų šaltinį. Buvo išskirtos ir problemos susijusios su klientų operacijų stebėseną, išskirta, kad įstaigos dėl nepakankamo procesų reglamentavimo, naudojamų netinkamų stebėsenos priemonių, rankinio darbo, laiku neidentifikuoja įtartinų klientų operacijų, dėl to jos nėra pateikiamos FNTT tolesniems tyrimams.

Renginio metu buvo išskirtos ir kitos problemos, nagrinėjamos ankstesniuose skyriuose – įstaigos dažnai neužtikrina pakankamų resursų, kad būtų įgyvendinti pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos reikalavimai, vidaus kontrolės procedūrų nuostatos. Pastebėta, kad įstaigoje keičiantis darbuotojams, nėra užtikrinamas pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos tęstinumas, kadangi per patikrinimus, esami darbuotojai nesugeba paaiškinti anksčiau įstaigoje naudotų pinigų plovimo prevencijos procesų. Taip pat, buvo išskirta, kad įstaigos dažnai neefektyviai valdo kylančius interesų konfliktus – įstaigos neturi procesų dėl interesų konfliktų valdymo, įstaigų klientai būna tiesiogiai susiję su pačiomis įstaigomis, ar jos asmenimis, pasitaikė ir atvejų, kuomet tyrimai susiję su kitomis įstaigos vadovų kontroliuojamomis įmonėmis buvo šališki, patys vadovai perimdavo pinigų plovimo srities specialistų funkcijas ir priimdavo sprendimus.

4. Tiriamoji dalis

4.1 Metodologija: Pusiau struktūruoti interviu

Siekiant išanalizuoti pinigų plovimo prevencijos problemas Lietuvos fintech sektoriuje, buvo pasirinktas kokybinis metodas, pusiau struktūruoti interviu su ekspertais. Šis metodas leido gauti išsamią, struktūrizuotą informaciją, tuo pačiu metu leidžiant respondentams patiems išreikšti savo nuomonę ir patirtis. Kadangi analizuojama problema yra susijusi su sritimi, kurioje reikia specifinių žinių, ekspertų kalbinimas šiuo metodu leido gauti išsamius atsakymus, ekspertų nuomones bei jų kontekstą, kurie yra susiję su šia tema. Taip pat, dėl to, kad šiuo darbu yra tiriama viena specializuota sritis – pinigų plovimo prevencija, interviu metu atsirado sudėtingų, techninių teiginių, kuriuos išsiaiškinti išsamiau leido naudotas pusiau struktūruoto interviu metodas.

Tyrimo dalyviai. Tyrimo metu buvo naudojama netikimybinė patogioji atranka, kuri leido atrinkti respondentus, kurie yra pinigų plovimo prevencijos srities ekspertai. Tyrimo metu buvo apklausti 8 asmenys dirbantys elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigose, pinigų plovimo prevencijos srityje. Šis skaičius buvo pakankamas pasiekti tyrimo prisotinimą, kadangi patirtys ir atsakymai pradėjo kartotis. Taip pat, Lietuvos Banko elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų 2023 metų apžvalgos duomenimis, iš 125 rinkoje esančių elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigų, 23 įstaigos užima 86 procentus visos rinkos pagal apyvartą (Lietuvos Bankas, 2023). Todėl, siekiant išvengti atsakymų apie įstaigas, kurios dar nėra pradėjusios verslo veiklos arba turinčių labai mažą kiekį klientų, kurios galėtų iškreipti tyrimo rezultatus, ir siekiant fokusuotis į didžiausias Lietuvos elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigas, buvo atrinkti tik tie respondentai, kurių darbovietė Lietuvos Banko 2023 metų ketvirto ketvirčio duomenimis, patenka tarp 40 didžiausių įstaigų pagal apyvartą (Lietuvos Bankas, 2023). Nebuvo pasirinkta kalbinti respondentus tik iš 23 didžiausių įstaigų, kurios užima 86 procentus rinkos dėl respondentų, kurie norėtų dalyvauti tyrime trūkumo, taip pat, siekiant didesnio anonimiškumo dalyvaujančių respondentų ir jų įstaigų atžvilgiu. Visi tyrimo dalyviai turi bent vienerių metų patirtį Lietuvos fintech sektoriuje, taip pat, užima vyresniųjų specialistų pozicijas savo įstaigoje arba yra pinigų plovimo prevencijos skyriaus vadovai. Šie respondentai yra tiesioginiai dalyviai fintech sektoriuje, todėl jie suteikė išsamią ir specializuotą

informaciją apie pinigų plovimo prevencijos problemas jų įmonėje bei visame sektoriuje, pasidalino informacija apie kylančius pinigų plovimo prevencijos iššūkius.

Duomenų analizė. Gauti duomenys buvo transkribuojami rankiniu būdu. Gautų duomenų analizei buvo naudojama kompiuterinė kokybinių duomenų analizės programa „MAXQDA“, duomenys buvo analizuojami kodavimo principu, kiekvienas kodas atspindėjo skirtingą temą, kurią išskyrė respondentai. Šis procesas padėjo surūšiuoti duomenis į skirtingas kategorijas, kurios buvo reikšmingos atliekamam tyrimui. Tokiu būdu buvo išskirti tyrimui svarbiausi ir aktualiausi duomenys.

Tyrimo eiga. Tyrime pirmiausia buvo apklausiami respondentai, kurie yra pagal nusistatytus kriterijus atitinkančių fintech įmonių atstovai. Atlikus interviu su respondентаis, interviu buvo transkribuojami rankiniu būdu. Sukaupus tyrimo metu gautus duomenis, jie buvo analizuojami pasitelkiant „MAXQDA“ programą, kodavimo principu, išanalizavus visus gautus duomenis, buvo pateikiami jų rezultatai, pateikiamos gautos išvados, rekomendacijos, siūlymai.

Tyrimo ribotumas. Galima išskirti, kad tyrimas labiau koncentruojasi į pačias fintech sektoriaus pinigų plovimo problemas, o ne jų prevenciją, tyrimas nesiekia išsiaiškinti kaip problemos turėtų būti sprendžiamos. Taip pat, dėl nenoro dalyvauti tyrime, jame nedalyvauja reguliuojančių ir fintech sektorių prižiūrinčių institucijų, tokių kaip Lietuvos Bankas, atstovai, todėl tyrimas atspindi tik pačių fintech sektoriaus darbuotojų požiūrį.

Tyrimo etika. Tyrimo tema yra gana jautri ir respondentų atsakymai gali turėti neigiamos įtakos jiems. Todėl visi dalyviai buvo išsamiai informuoti apie šio tyrimo tikslus ir buvo paprašyti suteikti žodinį sutikimą, kad jie savanoriškai sutinka dalyvauti tyrime, kad interviu bus įrašyti. Visi dalyviai buvo identifikuojami naudojant kodavimą, taip užtikrinant jų anonimiškumą, asmeniniai duomenys leidžiantys identifikuoti respondentą nebuvo atskleisti, interviu buvo nuasmeninti. Taip pat, buvo suteikta galimybė neatsakyti į kai kuriuos klausimus, kurie respondentams galėjo pasirodyti per jautrūs arba apie juos respondentai nenorėjo kalbėti. Surinkti duomenys naudojami tik šio tyrimo tikslais, garso įrašai saugomi užšifruoti slaptažodžiu asmeniniame kompiuteryje iki šio tyrimo pristatymo, vėliau ištrinti.

4.2 Tyrimo rezultatai

Pinigų plovimo prevencijos vertinimas Lietuvos Fintech sektoriuje

Ekspertai vertindami pinigų plovimo prevenciją visame Lietuvos fintech sektoriuje išskyrė, kad dauguma šių įstaigų yra gana naujos, bandančios įsitvirtinti rinkoje, turinčios tam tikrų problemų ir sričių, kuriose reikėtų tobulėti, tačiau yra bandoma užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją.

„visi fintechai turi savo tam tikrų sričių kur galima tobulėti, bet, na, čia, žinoma nėra korporacijos, bet lygis yra ganėtinai aukštas, pinigų plovimo prevencijos atžvilgiu“ (R1);

„Aš sakyčiau, kad jiniai [pinigų plovimo prevencija] yra ganėtinai aktyvi ir tas vaizdas kokį aš matau – jis ganėtinai teigiamas. Iš reguliacinės pusės, kur sakykim, tam tikri fintechai prasileidžia baudas, čia gal truputėlį ir krenta tas įvaizdis ir reputacija, bet bendras įvaizdis yra labiau teigiamas nei neigiamas“ (R7);

„Manau, kad ji (pinigų plovimo prevencija) yra iš dalies efektyvi. Tikrai yra kur tobulėti, tobulinti procesus. Tikrai yra tam tiktų spragų tobulintinų, bet šiai dienai ir žiūrint iš platesnės perspektyvos, tai ji yra tikrai pakankamai aiški ir leidžia įmonėms vadovautis tam tikrom pagrindinėm veiklom. Atlikti tam tikras pagrindines funkcijas, identifikuoti AML dalykus ir panašiai“ (R8);

Kai kurie ekspertai vertindami pinigų plovimo prevencijos efektyvumą įstaigose išskyrė, kad įstaigoms dažnu atveju trūksta pakankamai kontrolių pinigų plovimo prevencijos srityje bei žmogiškųjų išteklių, pakankamai žinių ir patirties, kurios leistų efektyviai užtikrinti prevenciją. Taip pat, buvo išskirta, kad dažnu atveju pinigų plovimo prevencijos efektyvumas įstaigoje priklauso nuo pačios įstaigos ir jos noro užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją, o ne vien gauti kuo didesnę pelną. Tokie atsakymai rodo, kad įstaigos turi tam tikrą kontrolę, tačiau ji yra nepakankamai efektyvi, kad užtikrintų apsaugą nuo motyvuotų nusikaltėlių, kas atitinka rutininės veiklos teorijos prielaidą, kad nepakankama kontrolė dažnai yra pagrindinis veiksnys nusikaltimams atsirasti.

„žiūrint kokia įstaiga aš sakyčiau, nes nuo pačios įstaigos priklauso kaip jie derinasi ir kaip užtikrina visą kontrolę, bet šiaip sakyčiau, kad ji nėra efektyvi, nes didžioji dalis fintech sektoriaus dalyvių neturi pakankamai kontrolių savo pinigų plovimo prevencijos srityje. Ir dėl to yra tiek daug baudių, ir tas labai matosi“ (R4);

„Pačiose įstaigose yra iššūkis dažnai pritaikyti visą tą bendrąją sistemą ir reguliuotojo reikalavimus, kadangi fintech sektorius nėra taip gyliai sakykim iššaknyjęs, kaip kitos, ilgiau veikiančios kredito įstaigos tarkim, kurios turi nusistovėjusias struktūras. Dažnai fintech sektorius pasižymi mažesniais žmogiškaisiais resursais, dinamiškesne aplinka, lankstesniu verslo modeliu ir tas dažnai yra vienas pagrindinių iššūkių“ (R6);

“yra ta praktinė dalis, kaip įmonės ir įmonės atstovai interpretuoja tuos įstatymus ir koks yra jų tikslas apskritai? Ar tai yra labiau biznis ar tai yra noras kažkokias geresnes paslaugas teikti. Manychiau, kad situacija gerėja, viskas stiprėja, bet atsiranda visdar naujų, šviežių tokių, kurie tik ir pradeda tą veiklą, tai jų požiūris kaip ir dar nepasiekęs tos norimos ribos man atrodo” (R5);

Taip pat, ekspertai išskyrė, kad fintech įstaigos susiduria su griežtu reguliavimu, bet mano, kad tai neužtikrina efektyvios pinigų plovimo prevencijos sektoriuje, nes yra akcentuojami reikalavimai, kurie neatitinka logikos ir orientuojasi į nereikšmingas detales, bet pastebima, kad situacija yra gerėjanti. Tokie rezultatai patvirtina anksčiau nagrinėtus tyrimus, kurie teigė, kad įstatymai dažnai atsilieka nuo tikrųjų aktualijų, su kuriomis susiduria fintech įstaigos.

„yra ganėtinai griežtas reguliavimas, ganėtinai griežti reikalavimai, bet jie ne visada atsiremia į logiką ir tuos dalykus, kuriuos reikėtų tikrinti [...] tie įstatymai jie yra ganėtinai griežti, bet kartais jie prasilenkia su logika, kaip visgi tie fintechai turėtų su tuo susitvarkyti. Bet mes kaip ir matom judėjimą į priekį, matom struktūrizavimą, matom kažkokį kategorinimą šitų visų įstatymų“ (R2);

„pas mus priežiūra yra maksimali, o kaip ta priežiūra sąveikauja su tuo, kaip įstaigos įgyvendina tą AML jau yra diskutuotina, bet priežiūra yra aukščiausiam lygyje [...] Manau, kad iš darbuotojų AML, fintechuose, ji yra pernelyg griežta ir perdaug orientuota į nereikšmingas detales“ (R3);

Pagrindinės įstaigose pastebimos pinigų plovimo schemos

Elektroninių pinigų ir mokėjimų įstaigos dažnai dirba su aukštesniosios rizikos klientais, tokiais kaip kriptovaliutų keityklos, todėl įstaigose ekspertai pastebi, kad dažnai pinigų plovimo schemos yra susijusios su kriptovaliutomis bei fiktyviomis įmonėmis, kurios fiktyviai vykdo tam tikrą veiklą. Taip pat, pastebima, kad dauguma pinigų plovimo schemų yra susijusios su klientais, kurie yra juridiniai asmenys, schemas susijusias su individualiais asmenimis įvardijo tik vienas respondentas.

„šiuo metu pasitaiko nemažai plovimo schemų, kurios siejasi su kriptovaliutomis. Tarkim, nusiperką žmogus už tam tikrą sumą kriptovaliutų, ir jis, kadangi kriptovaliutos yra anonimiškos, jas sunku atsekti, todėl ne visada yra lengvai pamatoma, iškur tie pinigai yra kilę“ (R1);

„investicinis sukčiavimas, tranzitinės sąskaitos, pinigų sluoksniavimas“ [...] Kadangi ne didelėj korporacijoje dirbu, o finteche, tai „love scamų“ ar kitokių schemų, kurios būtų susijusios tiesiogiai tarp dviejų individualių žmonių susijusių tipologijų nėra pas mus, tai daugiausia tai yra investicinis sukčiavimas, susijęs su kripto paslaugom [...] Didžiausias pinigų plovimas yra tarp kripto klientų, kadangi sunku yra sužiūrėti pinigų vaikščiojimą, kas iš tiesų investavo, kur jie nuėjo, į ką buvo iškeista, tai šitas.“ (R2);

„tipologijos susiję su fiktyviomis įmonėmis, su įmonėmis, kurios turi fiktyvių įmonių veiklos požymių – neapibrėžtos/fiktyviai apibrėžtos veiklos požymiai, kaip marketingas, konsultacijų paslaugos ir panašiai. Taip pat, kitos aukštesnės rizikos klientų industrijos, kaip kripto, kripto turto valdymo įmonės“ (R6);

Kiti tyrimo dalyviai įvardijo abstraktesnius dalykus, kurie daugiausia kelia pinigų plovimo riziką įstaigose. Buvo išskirta tai, riziką kelia verslų naujumas, kad patys sąskaitų valdytojai dažnai nesupranta kaip veikia mokestinės sistemos, ir kaip apskritai veikia verslo sąskaitos. Išskirta ir tai, kad pinigų plovimo rizika kyla iš klientų geografinės padėties, šalių kur pinigų plovimo rizika yra aukštesnė, su kuriomis nedirba įprastos finansinės institucijos. Taip pat, dėl šios priežasties yra sunku identifikuoti savo klientus, ir jų veiklas, o tai ne visada pavyksta padaryti.

„pagrindinės rizikos ateina su verslų naujumu. Sakykim, tų verslų vadovų nežinojimu, kaip apskritai reikia elgtis su „business accountu“ [...] Rizikos iš tos pusės yra, kad žmonės ne visada supranta, kaip jų šalyje veikia mokesčių sistemos, turime problemų iš tos pusės“ (R7);

„pagrindiniai iškur kyla ta rizika, iš operacijų pusės tai manau būtent geografinė rizika pagrinde žaidžia, kadangi kaip jau žinom, fintechai dirba su padidintos rizikos šalimis, su kuriomis pagrinde nedirba bankai, kitos finansų įstaigos. Tai viskas ateina iš tų šalių, kurios ir taip yra išskirtos kaip didelės rizikos, ir kad ten didesnė rizika kyla“ (R4);

„sunku būna identifikuoti tam tikrus, pačius klientus, jų veiklas, reikia aiškintis, gilintis, prašyti papildomų dokumentų. Galbūt klientai nėra linkę atskleisti tokios informacijos tai kaip įmanoma stengiamės užtikrinti tuos procesus, bet tikrai yra spragų ir tobulintinų vietų“ (R8);

Pateiktuose atsakymuose yra matoma, kad dažnu atveju pinigų plovimo schemas įstaigose yra susijusios su įstaigos verslo modeliu, kuris kaip ir minėta anksčiau, yra susijęs su aukštesnės rizikos klientais, tokiais kaip kriptovaliutų keityklos, klientais iš aukštų pinigų plovimo rizikai šalių, kur yra sunku tinkamai identifikuoti klientus, ir kurių neaptarnauja kitos finansų įstaigos.

Įstaigose naudojamų pinigų plovimo prevencijos priemonių vertinimas

Interviu metu ekspertai buvo paprašyti įvertinti ar jų įstaigose naudojami pinigų plovimo prevencijos procesai bei priemonės, naudojamos sistemos veikia efektyviai. Penki ekspertai atsakė, kad jų įstaigose naudojamos priemonės veikia efektyviai arba ganėtinai efektyviai, bet dažniausiai efektyvi priežiūra atsiremia į pačios įmonės požiūrį ir specialistų kompetencijas, o tobulinti visada yra ką.

„Manau, kad jos ganėtinai veikia, aišku tobulėti visada yra kur, tiesiog reikia tam tikrų įgūdžių, patyrusių žmonių, nuomonių, kad pasidalintų ir būtų galima dar geriau daryti šiuos dalykus“ (R1);

„Aš manau, kad jos veikia ganėtinai efektyviai. Pačios priemonės jos yra geros, o tada visa kita jau atsiremia kaip mes jas patys naudojame. Tai jei mes žiūrime į transakcijų monitoringą, pas mus sistemos yra geros, kokybiškos ir pasaulyje pripažintos, bet vėlgi jos visos atsiremia į tai kaip mes jas nustatom, kokias mes taisykles nusistatom“ (R2);

„Audito išvados dažniausiai parodo, kad įstaiga atitinka keliamus reikalavimus, su tam tikrais reikiama patobulinimais, nes kaip ir minėjau anksčiau – tobulinti visada yra ką“ (R6);

Du ekspertai išskyrė, kad įstaigose naudojamos priemonės ir pinigų plovimo prevencijos sistemos yra geros teoriniame lygmenyje, tačiau praktikoje yra susiduriama su problemomis, kurias sukuria

įmonės vadovybė, kuri specialiai padaro, kad jos veiktų neefektyviai. Vienas respondentas išskyrė, kad įmonė naudoja sistemas, kurias sukūrė akcininkų kita įmonė, todėl jos būna nustatytos taip, kad būtų naudinga verslui – nefiksuotų tam tikrų įtartinų veiklos atvejų. Taip pat, įstaiga prie sistemų suteikia prieigas visiems įmonės darbuotojams, tarp jų ir žmonėms, kurie yra atsakingi už verslo vystymą, todėl pasitaiko atvejų, kuomet verslo atstovai patys atblokuoja įšaldytas klientų sąskaitas arba praleidžia pervedimus, kuriuos žmonės atsakingi už pinigų plovimo prevenciją laikė įtartiniais ir anksčiau sustabdė.

„Yra tokių niuansų, ypač su sistemomis. Nesvarbu, kad [...] kai įmonė naudoja sistemą, tai nori, kad viskas būtų kaip ir sudėliota ir panašiai, bet šiuo atveju yra toks dalykas, kad ta sistema yra naudojama įmonės [...] tai yra motininės įmonės, kuri ir kūrė tą sistemą. Ir kadangi toj motininėj įmonėj ir yra visas „managementas“, visa valdžia, tai viskas padaryta taip, kad būtų naudinga verslui [...] Ir kadangi verslas turi tas pačias prieigas kaip ir atitiktis komanda, tie kurie vykdo stebėseną, tie kurie deda kažkokius „restrictionus“ klientams, tai verslas gali padaryti tą patį, ir taip pačiai nuimti tuos apribojimus kažkokius, kurie yra uždėti“ (R5);

Kitas ekspertas išskyrė, kad įmonėje naudojamos pinigų plovimo prevencijos sistemos ir procedūros veikia efektyviai, tačiau pati įstaiga siekdama pelno daro išimtis savo svarbiems ir pelningiems klientams, todėl daro išimtis, svarbiems klientams išjungia sistemose nustatytas taisykles, kad klientai galėtų neprižiūrimi vykdyti savo veiklą.

„iš dalies, sakyčiau, kad tikrai veikia, bet pasitaiko niuansų kai galbūt norint nuolaidžiauti klientams yra daromos tam tikros išimtis, išjungiamos tam tikros monitoringo taisyklės VIP klientams. Ir [...] daromos išimtis, kad galbūt apeiti tam tikras kontrolės priemones ir tiesiog, kad klientas galėtų vykdyti savo veiklą (R8);

Vienas respondentas išskyrė, kad įstaigoje naudojamos priemonės ir sistemos veikia neefektyviai, todėl kad daugelis procesų yra daroma rankiniu būdu, įmonėje trūksta pinigų plovimo prevencijos sistemų ir procesų, kuriais galėtų vadovautis ten dirbantys darbuotojai.

„labai daug yra rankinio darbo, monitorinimo sistemų nėra, nėra pakankamai politikų, procedūrų kuriomis galėtume naudotis. Viskas yra labiau traukta iš galvos, iš gerosios praktikos, todėl yra daug klaidų“ (R3);

Iš gautų rezultatų yra matoma, kad teorijoje pabrėžiamos problemos apie procesų ir sistemų neefektyvumą buvo išskirtos ir tyrimo respondentų. Tačiau, buvo išskirta ir naujų aspektų, kurie leidžia suprasti, kad įstaigos pačios nenori, kad jų sistemos veiktų efektyviai, yra nuolaidžiuojama savo

svarbiems klientams, kurie neša didžiausią pelną, kad sistemos neaptiktų jų įtartinos veiklos požymių. Šioje vietoje yra matomi baltųjų apykaklių nusikaltimų požymiai, racionali pasirinkimo rezultatas, kuomet įstaiga nusprendžia, kad gautas pelnas iš klientų, bus didesnis nei galimos sankcijos ar tikimybė būti sugautam.

Įstaigų pinigų plovimo prevencijos problemos

Analizuojant pinigų plovimo prevencijos problemas pastebimas ekspertų įstaigose, 2 ekspertai teigė, kad pinigų plovimo prevencijos problemų, kurie būtų susiję su jų įstaigos veikla, nėra. Kiti ekspertai dažniausiai išskyrė žmogiškųjų resursų trūkumą ir didelį darbo krūvį, su kuriuo nėra susitvarkoma dėl spartaus įstaigų augimo bei nepakankamo finansavimo ir įmonių vadovybės aplaidumo, nenoro skirti lėšų pinigų plovimo prevencijos komandų plėtimui. Taip pat, ekspertai išskyrė, kad susiduria su pinigų plovimo prevencijos sistemų, procedūrų trūkumais. Šias problemas išskyrė 4 ekspertai.

“Didžiausia problema yra per mažas vadovo, šiuo atveju, akcininko, visos valdybos noras skirti lėšas, kad ugdytume tą AML lygį pas mus įmonėje. Bandytas automatizuoti procesus, kurių neįmanoma automazituoti. Pavyzdžiui, vertimas vidinius tyrimus atlikti su „ChatGPT“ pagalba arba vertimas atlikti transakcijų stebėseną rankiniu būdu, nei kad investuojant į monitoringo sistemas. Principe, vadovų aplaidumas yra pagrindinė problema”(R3);

“Problema rasčiau tame, kad tiek kiek yra užkraunami žmonės darbais, ir tuo augančiu naujų ateinančių klientų srautu, tai gali būti matomi tam tikri perdegimo signalai, kurie atitinkamai gali paveikti mūsų kokybę, mūsų norą dirbti teisingai, pagal mūsų apsirašytus dokumentus” (R7);

„Tokios galbūt iš pagrindinių būtų, kad įmonė norėdama augti ir plėstis, pavyzdžiui, „onboardina“ tam tikrus klientus iš tam tikrų veiklų, kurioms neturi procedūrų – vėliau procedūras rengia“ (R8);

Taip pat, 1 respondentas išskyrė problemas, kurios yra susijusios su pagrindinių pinigų plovimo prevencijos reikalavimų įgyvendinimu – lėšų kilmės nustatymo kompleksiskumu.

„yra labai kompleksiška iš tiesų yra nustatyti tą tikrąją lėšų kilmę, ir iš tiesų atrišti tuos visus galus [...] Tai aš manau, kad šitoj vietoj dažnai tiek mano finansinė institucija, tiek kitų žmonių kurie čia dirba, susiduria su problema, kad tas tikrasis lėšų šaltinis, jo nustatymas, tiek mokėjimų prasme, tiek sąskaitos

atidarymo prasme, tiek identifikavimo ar santykių užmezgimo prasme, yra tikrai sudėtingas procesas“ (R2);

Trys respondentai kaip pagrindinę problemą išskyrė pinigų plovimo prevencijos reikalavimų neįgyvendinimą dėl vadovybės spaudimo, kurie nori, kad įmonė priimtų kuo daugiau klientų ir augtų, todėl yra nesilaikoma įmonės procesų bei Lietuvoje nustatytų pinigų plovimo prevencijos reikalavimų.

„labiau yra problema iš vadovybės pusės, kurie, kaip čia pasakius gražiau, siekia verslo, bando užsimerkti į tai kas yra reikalaujama įstatymo. Tai ne tai, kad pati įmonė kažko neįgyvendina kažkaip, bet yra va konkretūs asmenys, kurie nenori, kad tai būtų įgyvendinta“ (R5);

„Mūsų kompanija auga labai greitai, ir tuo pačiu atsiranda problemos iš viršaus, su kuriomis susiduria ir mūsų „compliance“ departamentas, kad turime, sakykim, priimti kuo daugiau klientų, šiek tiek mažiau atsižvelgiant į reguliacinius dalykus“ (R7);

„Pavyzdžiui, irgi būna atveju, kai nėra surenkami pilnai dokumentai, daroma tai vėliau, ko pasekoje vėliau sunku yra identifikuoti ir sekti pačią kliento veiklą [...] vadovaujantis tuo, kad klientas galbūt pateiks dokumentus vėliau, galim dabar pradėti dirbti, jam leisti vykdyti veiklą. Daromos tam tikros išimties, kurios tikrai neturėtų būti leistinos ir ko pasekoj vėliau tikrai susidūriama su tam tikromis bėdomis, kad klientas negali kažko pateikti, nebesurenkama pilnai informacija ir įvyksta kiti dalykai“ (R8);

Ekspertų atsakymai parodo, kad Lietuvos fintech sektoriuje įstaigos susiduria problemomis, kurias galima suskirstyti į keturias pagrindines kategorijas: žmogiškųjų išteklių trūkumas ir didelis darbo krūvis, vadovybės aplaidumas ir nepakankamas finansavimas, sistemų ir procedūrų trūkumas, ir lėšų kilmės nustatymo sudėtingumas. Šios problemos iš esmės sutampa su teorijoje pastebimomis problemomis, dėl kvalifikuotų darbuotojų ir žmogiškųjų išteklių trūkumo, nepakankamo finansavimo ir fokusavimosi į klientų bazės didinimą, o ne pinigų plovimo prevencijos procesų stiprinimą, investavimą į efektyvias pinigų plovimo prevencijos sistemas.

Lietuvos fintech sektoriaus teisinio reguliavimo vertinimas

Ekspertų nuomonės apie Lietuvos fintech sektoriaus teisinį reguliavimą atskleidžia tiek teigiamus aspektus, tiek reikšmingas spragas. Trys ekspertai teigiamai vertino galiojantį teisinį reguliavimą, teigė, kad jis padeda užtikrinti aukštą pinigų plovimo prevencijos lygį. Kiti ekspertai išskyrė įvairias problemas, susijusias su teisiniu reguliavimu:

Reguliavimo griežtumas, bet ne visada logiškumas - nors reguliavimas yra griežtas, kartais jis neatitinka praktinių poreikių ir logikos, kaip veiksmingai įgyvendinti nustatytus reikalavimus:

„Iš vienos pusės tai yra ganėtinai griežtas reguliavimas, ganėtinai griežti reikalavimai, bet jie ne visada atsiremia į logiką ir tuos dalykus, kuriuos reikėtų tikrinti [...] Tie įstatymai yra ganėtinai griežti, bet kartais jie prasilenkia su logika, kaip visgi tie fintechai turėtų su tuo susitvarkyti“ (R2);

Ekspertai išskyrė konkretumo trūkumą ir skirtingų interpretacijų problemą, teigė, kad trūksta aiškumo ir konkretumo įstatymuose, o reguliatorius dažnai palieka interpretacijas pačioms įstaigoms, kas sukelia sunkumų praktikoje:

„Tas reguliavimas yra vienas griežčiausių visoje ES, bet yra daug įstatymų, kuriuos tu gali traktuoti skirtingai, todėl labai trūksta konkretumo iš reguliatoriaus pusės“ (R3);

„Norėčiau tikėti, kad jis yra efektyvus, bet aš manau, kad jam trūksta [...] jeigu iš tokios teisinės pusės žiūrint ir tai kas yra parašyta įstatymuose, gairėse, rekomendacijose ir visuose kituose dokumentuose – trūksta aiškumo, vadinasi, yra per daug duodama laisvės nuspręsti įstaigai pačiai, kaip iš tikrųjų jie nori daryti.“ (R4);

Ekspertai teigė, kad reikalavimus atitikti yra didelis iššūkis, taip pat buvo pastebimi dvigubi Lietuvos Banko standartai. Daugelis ekspertų pabrėžia, kad dėl neaiškių reikalavimų įgyvendinimas tampa iššūkiu. Kartais reikalavimai yra nepraktiški ar neįmanomi įgyvendinti techniniu požiūriu. Taip pat, buvo teigiama, kad reguliatoriai skirtingai traktuoja tuos pačius reikalavimus skirtingose įstaigose, kas sukuria neapibrėžtumo ir nenuoseklumo jausmą:

„Tai, kad reguliatorius viską paslepia po įstatymo punktu, nepasakydamas kaip teisingai jį traktuoti ir visas gerąsias praktikas ar gerąsias pamokas tu išmoksti tik reguliatoriui apsilankius ir atlikus patikrinimą. [...] sudėtinga yra atliepti reguliatoriaus norus, tiksliai nežinant ko reguliatorius nori. O kaip ir matom, išgirstam iš skirtingų įmonių, kurios buvo tikrintos, kad tam tikrus konkrečius dalykus reguliatorius vertina ne vienareikšmiškai abiejuose [...] Pavyzdžiui, vieną įmonę tikrina ir lėšų kilmę

aiškina, kad reikėtų tikrinti vienaip, kitoj įmonėj jau visiškai kitaip aiškina tuos pačius elementarius dalykus. Vienur sako, kad šitu įstatymu reiktų vadovautis būtent taip, kitur sako, kad reiktų vadovautis būtent kitaip“ (R3);

„Pavyzdžiui, dėl operacijų stabdymo. Mes neturim pinigų pas save, bet išimties nėra. Tai tokių reguliacinių dalykų, kaip ir kartais nebūna logikos mums taikyti, bet jie vis tiek yra mums privalomi, tai būna [...] nu turim įgyvendinti, bet negalim techniškai net“ (R4);

Ekspertų išsakyti teiginiai, patvirtina teorijoje išskiriamus teiginius, kad įstatyminiai reikalavimai dažnai atsilieka nuo šių dienų aktualijų. Taip pat, rezultatai išskyrė ir naujus dalykus, kurie teorijos šaltiniuose nebuvo aptariami – reikalavimų neaiškumas, per didelė interpretacijos laisvė, ir dvigubų standartų taikymas tam tikroms įmonėms įgyvendinant tuos pačius reikalavimus.

Įstaigų iššūkiai bendradarbiaujant su reguliatorių institucijomis

Įstaigų veikloje dažnai tenka bendradarbiauti su reguliatorių institucijomis, tokiomis kaip Lietuvos Bankas arba Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba. Lietuvos Banko dažnai yra konsultuojamasi dėl pinigų plovimo prevencijos reikalavimų efektyvaus įgyvendinimo, taip pat inspektavimų metu, kuomet vykdomas įstaigos patikrinimas. Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai įstaigos perduoda visus savo įstaigose nustatytus įtartinų veiklų atvejus tolesniems tyrimams. Taip pat, įstaigos dalyvauja šių institucijų organizuojamose mokymuose. Visi ekspertai bendradarbiavime su Lietuvos Banku matė problemų, bet nuolankiau vertino bendradarbiavimą su finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba. Ekspertai išskyrė komunikacijos trūkumus, kompetencijų stoką bei institucijų veiklos efektyvumo klausimus.

Ekspertai pastebi, kad Lietuvos Banko atsakymai dažnai būna abstraktūs, neaiškūs, trūksta konkretumo:

„Atsakymai yra dažnais atvejais labai abstraktūs, labai nedetalūs [...] dažniau atrodo netgi, kad pasistengta surašyti labai abstrakčia teisine kalba, kuri palieka labai daug vietos interpretacijoms [...] (R2);“

„Ganėtina, tokią bendrinę pateikiama informaciją – tu niekada negausi tikslaus atsakymo, gausi tik kažkokias nuorodas į kažkokį įstatymą arba įstatymo punktą dėl kurio tu jų būtent ir klausi, kad paaiškintų (R5);

Ekspertai kvestionavo reguliatorių darbuotojų kompetenciją ir jų mokymų kokybę, taip pat, pastebėjo, kad iš Lietuvos Banko atstovų pastebi nuvertinimą ir išskiria pagarbos trūkumą:

„O vat su raštiniu paklausimu mes vėl atsigręžiam į tą problemą, kur gaunam kažkokį ten, nu tikrai, kur interpretacijoms yra daug vietos ir sunku suprasti kuris yra teisingas kelias. Tai kažkokio tokio aiškumo, kur neabejotum tau rašančio žmogaus kompetencija, klausime apie kurį jis rašo, tai tikrai labai retai būna ir labai dažnai susiduriame su tokiomis problemomis“ (R2);

Visi tie reguliatoriaus atliekami mokymai arba tie visi „know how“ 2 valandų su visais rinkos dalyviais, tai yra labiau pasakojimai kas yra transakcija [...] nu tokie pirmoko lygio, o realių pavyzdžių...“ (R3);

„Taip pat, čia vėlgi, gal keletas pavyzdžių iš konferencijų, kur dalyvauja ir patys reguliatoriai. Tai, jaučiamas tam tikras pasikėlimas ir fintecho kaip įstaigos nuvertinimas tam bendram kontekste, lyginant su bankais ar kitomis institucijomis. Visada jaučiamas toks kažkoks nepagarbos ir nuvertinimo jausmas“ (R7);

Apibūdindami bendradarbiavimą su finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, respondentų atsakymai buvo dvejopi. Buvo išskirta, kad šios įstaigos sistemos yra lėtos ir ne šiuolaikiškos, neaiškios. Taip pat, pastebėta, kad įstaigos negauna grįžtamojo ryšio dėl pateiktų įtartinų veiklos atvejų tolimesnės eigos, taip pat abejota šios įstaigos kompetencijomis iš tiesų nustatyti nelegalias veiklas, bet manoma, kad tai vyksta dėl didelių šios įstaigos krūvių ir neužtektinai skiriamų resursų.

„FNNT, tai taip, jų sistema tikrai yra labai lėta, nelabai aiški, neaiškūs kriterijai yra išdėstomi“ (R1);

„iš finansų įstaigos, kai teikiamas STR, nustatoma, kad nusikaltimas tikrai vyksta. Ar tai būtų pinigų plovimas ar tai būtų įmonė, kuri sako, kad teikia vienokias paslaugas, iš tiesų teikia kitokias, ar tai būtų įmonė, kuri sako, kad teikia, kompiuterinių žaidimų paslaugas konkrečiame serveryje, o tu jiems nufilmuoji, kad tas serveris yra tuščias, jame nieko negalima nusipirkti, viską susiunti FNNT, o jie tame nieko blogo nemato. Na tada gali tik pasvarstyti ar ten trūksta žmonių, ar jie taip rizikas mažina“ (R3);

„kažkokio grįžtamojo ryšio nesulaukiame, na, gal ir sunku sulaukti kai pas juos tokie kiekiai tų „reportų“. Bet jo, komunikacija jaučiasi, kad yra vienpusė“ (R7);

Visgi, ekspertai išskyrė, kad šios įstaigos komunikacija su rinkos dalyviais yra aiškesnė, konkretesnė, sklandi ir yra sulaukiama pagalbos.

„Su jais yra visai kitaip. Jie atsako labai konkrečiai, su jais bendrauti yra labai lengva, kadangi bet kada gali skambučio pagalba, paklausus kaip su vienu ar kitu atveju derintis, arba kaip tarkim įgyvendinti vieną ar kitą reikalavimą“ (R4);

„FNTT galbūt vertinčiau net labiau teigiamai. Yra tekę bendrauti tiesiogiai, tai tikrai visi išaiškinimai būna pakankamai išsamūs, nekyla kažkokių papildomų klausimų ir atsako į pateiktus klausimus“ (R8);

Įstaigų nuolaidžiavimas klientams pinigų plovimo prevencijos srityje

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti ar įstaigos nuolaidžiauja savo klientams pinigų plovimo prevencijos srityje – taiko išimtis nustatytiems reikalavimams, pažeidžia įstatymų reikalavimus pinigų plovimo prevencijai siekiant didesnio pelno. 6 respondentai teigė, kad tokių atvejų jų įstaigoje yra pasitaikę arba jie iki šiol vyksta. Pasitaikę atvejų, kuomet įstaigos aukštesnieji vadovai neleisdavo darbuotojams rinkti informaciją apie tam tikro kliento vykdomą veiklą, tie klientai dažnai būdavo tokie, kurie neša įstaigai didžiausią pelną, o tai reiškia, kad daro ir didžiausią apyvartą, apie kurią įstaiga nesurenka tam tikros įstatymiškai reikalaujamos informacijos.

„Tai nuolaidžiavimo tikrai galima pamatyti, ypač kai prašom kažkokios dokumentacijos [...] Kaip pavyzdys, kai pradėjau kalbėti sakau, kad negaunam dokumentacijos, toliau prašom, o tas klientas pasiskundžia aukščiau esančiam žmogui, ir tas aukštesnysis žmogus ateina prie manęs ir sako daugiau nieko nebeklausk, nes jau pakankamai turime. Nors mano nuomone, ne, neturime. Ir gaunasi taip, kad ne iki galo yra išsiaiškintas tarkim pinigų šaltinis [...] galima sakyti, kad 3-4 klientus tokius turime, kur yra ne kartą pasitaikę, kad nebeleidžia klausinėti, nes nenori, kad nukentėtų darbiniai klausimai su šituo klientu“ (R1);

„labai dažnu atveju, jeigu klientas yra [...] arba pagal savo nurodytus kriterijus matosi, kad darys didelį „profitą“ arba spėja, kad darys didelį „profitą“, arba tai yra klientas, kuris yra atvestas tiesiogiai iš „salesų“ ir yra jie jau informuoti dėl jo didelės apyvartos, ar tai yra kažkoks respondentas kur ir taip pagal veiklą matosi, kad bus didelės apyvartos [...] atsiranda ir prašymai nuolaidžiauti ir užmerkti akis galbūt kažkur, galbūt padėti labiau klientui. [...] Tai tikrai labai šitą pastebiu, ir tai yra sudėtingas dalykas, nes tas sukelia labai daug įtampos tarp ypatingai biznio ir AML skyriaus“ (R2);

„Dabar nežinau kaip čia formaliai apie tai atsakyti. Bet tai buvo klientai, kurie nešdavo didžiausią pelną įmonei. Tai su tais klientais buvo [...] su tais klientais buvo liepiama darbuotojams elgtis atsargiau, kartais netgi būdavo svarstomos idėjos, kad prieš siunčiant laišką kiekvienam darbuotojui turėtų iššokti „pop upas“, kad atsargiai tu siunti laišką svarbiam klientui, ar tikrai to nori?“ (R3);

„jeigu tai yra „business keisas“, tai galima nesurinkti kažkokių dokumentų, galima neprašyti kažkokių paaiškinimų, galima duoti daugiau kažkokių prieigų prie sistemų ir tiesiog lengvabūdiškai žiūrėti į klientą, kadangi jis atneša dideles pajamas ir uždriba įmonei didelį pelną, tai jam gali būti taikoma mažiau reikalavimų (R5);

Taip pat, vienas respondentas išskyrė, kad daugiausia nuolaidžiavimų pinigų plovimo prevencijos klausimais sulaukdavo įstaigos klientai, kurių savininkas yra ir pačios finansinės institucijos savininkas. Tokiu atveju, jokia informacija apie klientą būna nerenkama.

„pagrindinė problema būdavo su klientais, kurie [...] juridiniais klientais, įmonėmis, kurios priklausydavo pačiam savininkui. Tai tokiems klientams, pavyzdžiui patikrinimų išvis nebūdavo atliekama, nu nes „ką gi tu ten pamatysi, nereikia, nereikia“. Ateina regulatorius tikrinti, tai staigiai supranti, kad turi viską rinkti atbuline eiga“ (R3);

Taip pat, kaip jau ir minėta ankstesniuose rezultatuose, vienas respondentas išskyrė, kad žmonės, kurie yra atsakingi už verslą, gali atblokuoti kliento sąskaitą, kuri buvo dėl tam tikrų pinigų plovimo prevencijos reikalavimų vykdymo užblokuota žmonių, kurie yra atsakingi už pinigų plovimo prevenciją. Buvo išskirta ir taip, kad svarbiems klientams buvo suteikiamos specialios prieigos prie finansinės įstaigos sistemų, kad klientai patys galėtų pakoreguoti tam tikras savo sąskaitos teises, atsidaryti papildomą sąskaitą.

jeigu tarkim yra nuspręsta užblokuoti kliento sąskaitą dėl kažkokių ten dokumentų nepateikimo ar dar kažko, tai tuos blokavimus verslas gali nusiimti. Klientai, kurie turi prieigą prisijungti prie šitos sistemos, jie patys netgi mato kai kurią savo informaciją, ir gali pakoreguoti patys „accessus“, kokių jiems reikia, atsidaryti naują papildomą sąskaitą, jeigu jiems reikia“ (R5);

Vienas respondentas taip pat išskyrė jau anksčiau minėtą mintį, kad įstaiga savo svarbiems klientams išjungia tam tikras pinigų plovimo prevencijos taisykles savo sistemose, nestebi ir neinvestuoja jų veiklos. Taip pat, darbuotojai yra raginami vadovybės nesiaiškinti tam tikrų klientų veiklos, o jei darbuotojai su tuo nesutinka, patys vadovybės žmonės užbaigia tyrimą vidinėse sistemose.

„norint išlaikyti gerą, pelningą klientą yra daromos tam tikros nuolaidos, kaip taisyklių išjungimas monitoringe ar galbūt prašant paaiškinimų dėl tam tikrų atliktų transakcijų, tai stengiamasi yra nuolaidžiauti klientui ir padaryti taip, kad jis būtų patenkintas mūsų paslaugomis, neužtikrinant įmonės visų taisyklių [...] bandoma paaiškinti žodiškai, bet be įrodymų, tiesiog „tikrai viskas gerai su tuo klientu“, nors iš vykdomos veiklos nepanašu, kad taip yra [...] Yra buvę tokių situacijų, kad pateikti kliento dokumentai neatitinka, mums neatsako į klausimus, mes juos atmetame, tačiau sekančią dieną pamatome sistemoje, kad tam tikri žmonės (vadovybės) patvirtino tą dokumentą ir tiesiog tas „keisas“ jau yra uždarytas“ (R8);

Ekspertų atsakymai patvirtina teorijoje minimus teiginius apie interesų konfliktus įstaigose, bet taip pat atskleidžia ir naujas mintis, kurios anksčiau nebuvo paminėtos: tam tikriems pelningiems ir svarbiems įstaigai klientams yra leidžiama nesurinkti reikalingos dokumentacijos, nuolaidžiai žiūrėti į pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, sistemos yra paruošiamos taip, kad neaptiktų šių įstaigų įtartinos veiklos požymių. Pastebima, kad dažnai yra nesilaikoma įmonės vidinių kontrolių procesų, siekiant, kad pelningas klientas toliau tęstų veiklą įstaigoje.

Vadovybės spaudimas darbuotojams pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus

Įstaigose buvo pastebima, kad vadovybė dažnai spaudžia pinigų plovimo srities specialistus pažeisti tam tikrus pinigų plovimo prevencijos reikalavimus. Į šį klausimą teigiamai atsakė tie patys 6 respondentai, kurių įstaigoje buvo pastebimas nuolaidžiavimas klientams pinigų plovimo prevencijos klausimais. Šis spaudimas dažniausiai apima darbuotojų kompetencijų kvestionavimą, grasinimus, ir atleidimus iš darbo.

Kompetencijų kvestionavimas ir psichologinis spaudimas:

“jeigu mes atsiremiam į kažkokius jau galvų susitikimus, valdybos susitikimus, tai tikrai ten jaučiasi ir spaudimas ir įtampa ir kažkoks ten prasideda kompetencijų kvestionavimas, kad kam čia reikia, čia to nereikia, tu nieko nesupranti. Prasideda toks kaltų ieškojimas, pirštų badymas ir konfliktinės situacijos [...] atsivedimas į atskirą kabinetą, tai yra kažkokie kompetencijų kvestionavimai, tai yra tekę ir tam tikrų grasinimų girdėti, kurie yra žinoma, neišreiškiami labai tiesiogiai, niekas nesako, kad mes čia tave atleisim ir taip toliau, bet tikrai yra tekę girdėti tokių žodžių, kad jei tu čia stabdai verslą, ir jei tu taip toliau darysi, tai reikia žiūrėti ar išvis tokių pozicijų reikia (R2);

Reikalavimai nevykdyti tyrimų, kurie yra susiję su įmonės vadovų kitomis įstaigomis:

“Įmonės vadovas norėdavo, kad tyrimai, kurie atliekami jo atžvilgiu, jam pačiam irgi būtų matomi. Na tai juokingai skamba, nes jei pradėdu policijoje tyrimą, aš nesakau žmogui, kad aš jį tiriu ir štai pasižiūrėk ką aš apie tave randu ir kaip tave investiguuju, nes suprantama, kad žmogus tada mėgins slėpti savo pėdas. Bet spaudimas buvo keliamas [...] yra ir žmonių atleistų, yra ir žmonių, kurie turėjo poziciją, yra ir žmonių, kuriems buvo liepiama išeiti iš darbo. [...] nes žmonės norėdavo atlikti nuodugnę vidinį tyrimą, bet suinteresuotas žmogus sakydavo, kad tu man viską rodysi. O jeigu tu sakai, kad tu visko nerodysi, nes taip tu interesų konfliktą čia galimai užčiuopi, tai būdavo sakoma gražiai, gal net ir rusiškai, kad prašome išeiti” (R3);

Spaudimas greitai priimti sprendimus dėl klientų ir netaikyti ribojamų priemonių:

“Labai daug dėlto spaudimo būdavo, tiek dėl tų rimtesnių klientų dokumentų pusės pateikimo, tiek ir dėl kažkokio sprendimo greito priėmimo, nu kad viskas vyktų labai sklandžiai ir, kad klientas nepasijaustų nepatogiai, kad neišeitų iš tos įstaigos. Nes jei užblokuoji kokią sąskaita, nu tai ten tragedija... Nu nes mūsų klientai, pinigus iš to uždirbam, o jūs čia kažką blokuojat” (R5);

Gauti rezultatai rodo, kad daugelis tyrime dalyvavusių įstaigų atstovų savo institucijose pastebi tiek vadovybės spaudimą pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, tiek ir nuolaidžiavimą pinigų plovimo prevencijos klausimais savo pelningiausiems klientams. Kas atitinka diferencinės asociacijos teorijos teiginius, kad nusikalstamo elgesio išmokstama bendraujant su kitais žmonėmis. Verslo „žaidimo taisyklės“ kartais prieštarauja teisinėms taisyklėms, verslininkas, norintis paklusti įstatymui, yra konkurentų skatinamas taikyti savo metodus, kurie nėra legalūs, nes jei asmuo nesilaikys pritaikytų verslo taisyklių, jis atsiliks nuo savo konkurentų. Todėl, kad daugelis fintech įstaigų taip elgiasi, tai gali paskatinti ir kitas įstaigas naudoti tuos pačius metodus, kad neatsiliktų nuo savo konkurentų.

Pinigų plovimo prevencijos Fintech sektoriuje tobulinimas ateityje

Kaip jau anksčiau minėta, darbe nėra tiriami pinigų plovimo prevencijos problemų sprendimų būdai, tačiau bus pasidalinti tyrimo metu sukaupti duomenis apie ekspertų matomas sektoriaus tobulinimo galimybes. Nurodydami pinigų plovimo prevencijos Fintech sektoriuje tobulinimo galimybes ateityje ekspertai dažniausiai išskyrė darbuotojų švietimo ir tobulėjimo svarbą, kad jie sugebėtų pastebėti pinigų plovimo atvejus. Buvo išskirta, kad vadovybė ateityje turėtų būti labiau šviečiamą apie pinigų plovimo prevencijos svarbą įstaigoje, kadangi šiuo metu tai nėra pakankama. Taip pat, buvo išskirta, kad ateityje turėtų būti daugiau konkretumo ir aiškumo iš regulatoriaus pusės, kurių keliami reikalavimai ir komunikacija šiuo metu įstaigų netenkina. Po vieną respondentą išskyrė tai, kad įstaigose neturėtų likti interesų konfliktų – akcininkai neturi galėti užimti ir įmonės direktorių pozicijos, ir kad fintech finansinių institucijų Lietuvoje skaičius turėtų būti apribotas, o licencijų išdavimas sugriežtintas.

“švietimas šioje sferoje yra labai svarbus, nes kaip žinom naujų pinigų plovimo būdų tikrai atsiranda, ir reikia kuo daugiau žinoti, kuo daugiau analizuoti šitų atvejų, kad būtų geri mokymai šitoje srityje. Jei nebus gero specialisto, tai dauguma atvejų gali būti tiesiog, nežinos, ir gausis taip, kad pinigai yra plaunami ir net dideliais mastais” (R1);

“Fintechams reiktų daugiau investuoti į gerus žmones ir į sistemas, kas yra pastebėta kaip didelis trūkumas, kur norint sutaupyti vidinio pelno, yra samdoma mažiau žmonių. Yra neperkamos sistemos ir naudojami „exceliai“, rankiniu būdu sekti pavedimus ir t.t. Tai manau sistemos, žmonės ir investicijos į kompetencijas” (R2);

“Daugiau konkretumo iš reguliatorių pusės, sugriežtintas kripto įmonių reguliavimas [...] Įmonės direktoriai, mano manymu, negalėtų užimti tuo pačiu ir įmonės akcininkų pozicijos, nes tai irgi yra interesų konfliktas [...]

“daugiau brandos, pačiam fintech sektoriui. Taip pat, vadovų lygmenyje gal labiau, nes kol vadovai ir vadovybė nesupras svarbos AML, tol nieko gero nebus. Dirbsim be reikalo. Tai va, tokia būtų didžiausia rekomendacija – žinios ir vadovų supratimas apie tą pačią perspektyvą (R4);

“manau, kad tų įstaigų skaičius turėtų būti apribotas ir bent jau padaryti kažkokį pamatą, tų tokių pavyzdinių įmonių, kurios stengiasi laikytis įstatymų ir deda tiek daug pajamų į sistemų kažkokį plėtimą, tobulinimą. Kad būtų kažkoks pagrindas, kaip pavyzdys, naujai ateinančiom [...] manau, kad reiktų kažkokio kartinio pamato šitom, gal netgi iš regulatoriaus pusės griežtesnio pirminio vertinimo.

Nes ką matom praktikoje, kad buvo laikas kai visiems išdavinėjo licencijas, o dabar taip pačiai sėkmingai atiminėja licencijas ir bauduoja, nors patys buvo patvirtinę tuos visus dokumentus, tuos visus procesus, kuriuos jie darė” (R5);

Rezultatų apibendrinimas

Tyrimo rezultatai atskleidė svarbius aspektus susijusius su pinigų plovimo prevencija Lietuvos fintech sektoriuje, tyrimas atskleidė ir naujas problemas, kurios nebuvo aptariamose ankstesniuose tyrimuose šia tema. Respondentai teigė, kad nors Lietuvos fintech sektoriuje yra stengiamasi užtikrinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją, yra susiduriama su tam tikromis problemomis. Buvo išsiaiškinta, kad įstaigose pastebimos naudojamos pinigų plovimo schemas kyla iš rizikingo įstaigų verslo modelio, kuris yra susijęs su aukštesnės rizikos klientais, tokiais kaip kriptovaliutų keityklos, klientais iš aukštų pinigų plovimo rizikai šalių, kur yra sunku tinkamai identifikuoti klientus, ir kurių dažnai neaptarnauja kitos finansų įstaigos.

Tyrimo metu buvo patvirtinti ankstesnių tyrimų rezultatai, kurie teigia, kad Lietuvos fintech įstaigų naudojami pinigų plovimo prevencijos procesai ir sistemos dažnai yra neefektyvios, įstaigoms trūksta žmogiškųjų išteklių, yra vengiama skirti didesnę finansavimą pinigų plovimo prevencijai, matomas įstaigų vadovybės aplaidumas šiai sričiai. Taip pat, buvo išsiaiškinta, kad kai kurios įstaigos pačios nenori, kad jų sistemos veiktų efektyviai. Įstaigos sąmoningai nuolaidžiauja savo klientams, kurie neša didžiausią pelną, nustato sistemas taip, kad jos neaptiktų pelningų, svarbių klientų įtartinos veiklos požymių.

Daugelis respondentų išskyrė problemas susijusias su teisiniu šio sektoriaus reguliavimu bei bendradarbiavimu su reguliatorių institucijomis. Buvo pabrėžiama, kad reguliavimas Lietuvoje yra ko gero griežčiausias visoje Europos Sąjungoje, tačiau kartais jis neatitinka praktinių poreikių ir logikos, fokusuojasi ne į tuos aspektus, į kuriuos reiktų. Taip pat, ekspertai išskyrė aiškumo, konkretumo trūkumą ir per didelę interpretacijos laisvę. Teigiama, kad įstatymus galima traktuoti skirtingai, įstaigos pačios turi interpretuoti kaip pritaikyti tam tikrus reikalavimus, o reguliatorių institucijoms šios interpretacijos ne visada tinka, todėl yra sudėtinga atliepti reguliatorių norus. Buvo išskirta ir tai, kad sektoriuje pastebima, jog Lietuvos Bankas tam tikrus reikalavimus vertina ne vienareikšmiškai – patikrinimų metu skirtingose institucijose tuos pačius reikalavimus interpretuoja skirtingai.

Visi tyrimo respondentai teigė, kad patiria sunkumų bendradarbiaujant su Lietuvos Banku. Buvo išskirta tai, kad šios institucijos atsakymai į paklausimus būna abstraktūs, neaiškūs, neatsakantys į konkrečius klausimus. Taip pat, buvo kvestionuojama šios institucijos darbuotojų kompetencija bei jų teikiamų mokymų kokybė. Respondentų teigimu, iš pateikiamų atsakymų į klausimus kyla abejonių dėl šios institucijos darbuotojų kompetencijos, taip pat, išskiriama, kad rengiami mokymai dažnai yra bendriniai, kuriose neatsakoma į konkrečius klausimus. Buvo pastebėta ir tai, kad bendraujant su Lietuvos Banku, yra jaučiami nepagarbos ir nuvertinimo jausmai. Visgi, respondentai buvo geresnės nuomonės apie finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba, su kuria rinkos dalyviams taip pat tenka bendrauti. Nors kai kurie tyrimo dalyviai išskyrė, kad įstaigos negauna grįžtamojo ryšio, ir abejoja šios įstaigos kompetencijos nustatyti nelegalias veiklas, respondentai išskyrė, kad komunikacija su šia institucija yra aiškesnė, konkretesnė, sklandi ir iš šios institucijos yra sulaukiama realios pagalbos.

Daugelis respondentų išskyrė, kad jų įstaigoje kai kuriems klientams yra nuolaidžiauojama pinigų plovimo prevencijos srityje dėl įstaigos siekio uždirbti didesnę pelną. Darbuotojai iš vadovų gaudavo nurodymus apie tuos klientus nerinkti tam tikros informacijos, neatlikti tyrimų. Taip pat, buvo pabrėžtas ir spaudimas gaunamas iš vadovybės pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, kuris pasireiškėdavo kompetencijų kvestionavimu, grasinimais ir kai kuriais atvejais atleidimu iš darbo.

Ekspertai išskyrė, kad norint gerinti pinigų plovimo prevenciją šiame sektoriuje ateityje, turėtų būti skiriami didesni resursai žmogiškiesiems ištekliams, darbuotojų švietimui ir tobulėjimui. Taip pat, turėtų būti daugiau konkretumo ir aiškumo iš regulatoriaus pusės, kurių keliami reikalavimai ir komunikacija šiuo metu ekspertų netenkina. Taip pat, buvo išskirta, efektyviau turėtų būti valdomi įstaigoje kylantis interesų konfliktas ir sugriežtintos šių įstaigų licencijų išdavimo taisyklės.

Gauti rezultatai patvirtino teorijoje keliamas pinigų plovimo prevencijos problemas Fintech sektoriuje, kur dažniausiai yra išskiriamas žmogiškųjų išteklių trūkumas, įstaigų procesų ir sistemų neefektyvumas, interesų konfliktų nevaldymas, neefektyvūs reguliaciniai reikalavimai, pabrėžiamas pačio verslo modelio rizikingumas. Tačiau, tyrimo metu buvo pastebėtos ir teorijoje neaptiriamos problemos, kurios siejasi su reguliatorių neapibrėžtumu ir neefektyvia komunikacija, pačių įstaigų nenoru įgyvendinti efektyvią pinigų plovimo prevenciją, nuolaidžiavimu savo pelningiems klientams, jų veiklos neanalizavimu.

Šiuos rezultatus galima analizuoti pasitelkiant aptartas racionalaus pasirinkimo ir diferencinės asociacijos teorijas. Racionalaus pasirinkimo teorija, kuri teigia, kad individai rinkdamiesi ar nusikalsti priima racionalius sprendimus, kurie remiasi tuo ar potencialūs pasirinkto elgesio kaštai bus mažesni už

potencialią naudą. Pačios fintech įstaigos sąmoningai renkasi aukštos rizikos verslo modelį, priima tokius klientus kaip kriptovaliutų keityklos, klientus iš aukštos rizikos šalių. Iš gautų rezultatų matyti, kad tai padidina pinigų plovimo riziką įstaigoje, tačiau tuo pačiu ir atneša didesnę pelną įstaigai, todėl įstaigos renkasi šį verslo modelį, kadangi potenciali nauda – pelnas, yra svarbesnė už patiriamus kaštus – pinigų plovimo riziką įstaigoje. Taip pat, gauti rezultatai parodė, kad fintech įstaigų vadovybė, siekdama didesnio pelno, dažnai sąmoningai nusprendžia nesilaikyti pinigų plovimo prevencijos reikalavimų, o tokie sprendimai rodo vadovybės požiūrį, kad gaunama nauda – pelnas, yra svarbesnė už potencialią žalą – baudas ar reputacinę riziką, o darbuotojai, kurie patiria spaudimą pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, gali priimti racionalų sprendimą vykdyti reikalavimus, kurie nusižengia nustatytoms taisyklėms ir įstatymams, nes bijo prarasti savo darbą ir pajamų šaltinį. Sutherlando diferencinės asociacijos teorija, kuri teigia, kad nusikalstamas elgesys yra išmokstamas per sąveiką su kitais, nusikalstamas elgesys formuojasi per vertybių, normų ir motyvų perdavimą socialinėse grupėse, taip pat yra pritaikoma šiame tyrime. Tyrimo rezultatai parodė, kad vadovybė dažnai spaudžia darbuotojus pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, taip perduodami žinią, kad toks elgesys yra priimtinas, galbūt net ir būtinas, siekiant pasiekti užsibrėžtų rezultatų versle, todėl darbuotojai, kurie dirbo tokioje aplinkoje gali perimti šias vertybes, manydami, kad tai yra normalus verslo aspektas siekiant užsibrėžtų tikslų, ir ateityje tai naudoti ir kitose įstaigose, taip dar labiau išplėsdami šio deviantinio elgesio mastą įstaigose. Skirtingos reguliatorių institucijų interpretacijos ir neaiškūs atsakymai gali skatinti įstaigas pačias interpretuoti taisykles taip, kad jos būtų palankesnės jų verslui. Tai sukuria aplinką, kurioje įstaigos dalinasi šiais neaiškumais ir formuoja savo pačių neformalias normas, kaip taikyti reguliacinius reikalavimus, kurie gali neužtikrinti efektyvios pinigų plovimo prevencijos, tačiau būtų palankesni verslui.

Gauti rezultatai, kurie kvestionuoja institucijų kompetencijas ir jų darbo metodus, atitinka ir teorijoje analizuotą John Brathwaite požiūrį, kuris teigė, kad jei institucijose egzistuoja požiūris, kad valstybės institucijos, kurios reguliuoja verslą yra nebendradarbiaujančios, nepatikimos ir priešinasi efektyviems pokyčiams, tikėtina, kad įstaigos nuspręs ignoruoti reguliatorių reikalavimus siekdamas didesnio pelno.

Išvados

Atlikus mokslinės literatūros, dokumentų ir kokybinio tyrimo metu gautų duomenų analizę, daromos šios išvados:

1. Lietuvos fintech įstaigos susiduria su žmogiškųjų resursų trūkumu, yra pastebimas kompetentingų pinigų plovimo prevencijos specialistų trūkumas. Yra pastebima, kad dažniausiai pinigų plovimo rizikos kyla dėl rizikingo įstaigų verslo modelio ir aukštos rizikos klientų, tokių kaip kriptovaliutų keityklos aptarnavimu. Įstaigų naudojami pinigų plovimo prevencijos procesai ir sistemos dažnai yra neefektyvios, neužtikrina efektyvios pinigų plovimo prevencijos priežiūros, pasitaiko atvejų, kuomet prevenciją bandoma užtikrinti tik rankiniu būdu.
2. Tyrime dalyvavusių ekspertų teigimu, įstatymus susijusius su pinigų plovimo prevencija galima traktuoti skirtingai, įstaigos pačios turi interpretuoti kaip pritaikyti tam tikrus reikalavimus, o reguliatorių institucijoms šios interpretacijos ne visada tinka, todėl yra sudėtinga atliepti reguliatorių norus. Buvo išskirta ir tai, kad sektoriuje pastebima, jog Lietuvos Bankas tam tikrus reikalavimus vertina ne vienareikšmiškai – patikrinimų metu skirtingose institucijose tuos pačius reikalavimus interpretuoja skirtingai. Visi tyrime dalyvavę respondentai patiria sunkumų bendradarbiaujant su Lietuvos Banku. Buvo išskirta tai, kad šios institucijos atsakymai į paklausimus būna abstraktūs, neaiškūs, neatsakantys į konkrečius rinkos dalyvių klausimus.
3. Daugelis tyrime dalyvavusių įstaigų sąmoningai neužtikrina pinigų plovimo prevencijos reikalavimų, siekdami didesnio įstaigos pelno. Nustato pinigų plovimo prevencijos sistemas taip, kad jos neaptiktų pelningų, svarbių klientų įtartinės veiklos požymių. Darbuotojai iš vadovų gauna nurodymus apie klientus nerinkti tam tikros informacijos, neatlikti tyrimų. Taip pat, buvo pabrėžtas ir spaudimas gaunamas iš vadovybės pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, kuris pasireiškėdavo kompetencijų kvestionavimu, grasinimais ir kai kuriais atvejais atleidimu iš darbo.
4. Gauti rezultatai patvirtino, kad pinigų plovimo prevencijos problemas Lietuvos fintech sektoriuje galima analizuoti per kriminologines racionalaus pasirinkimo ir diferencinės asociacijos teorijų perspektyvas. Racionalaus pasirinkimo teorija paaiškina, kad fintech įstaigos sąmoningai renkasi aukštos rizikos verslo modelį ir pažeidžia pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, siekdamos didesnio pelno, nes nauda viršija riziką. Diferencinės asociacijos teorija paaiškina, kaip

vadovybės spaudimas darbuotojams pažeisti taisykles formuoja elgesio normas įstaigoje, perduodant žinią, kad toks elgesys yra priimtinas ir būtinas siekiant verslo tikslų, o neaiškūs reguliatorių atsakymai skatina įstaigas formuoti savas neformalias normas, kurios gali neužtikrinti efektyvios pinigų plovimo prevencijos.

Iškelta darbo tezė, kad Lietuvos fintech sektoriaus įmonės neužtikrina efektyvios pinigų plovimo prevencijos, o prie to prisideda ir pačių įstaigų sąmoningas nenoras atitikti griežtus pinigų plovimo prevencijos reikalavimus, siekiant didesnio pelno, **pasivirtino**.

Tolesni šio reiškinių tyrimai galėtų ištirti šį reiškinį į jį įtraukiant ir reguliatorių institucijų pozicijas. Taip pat, Lietuvoje apskritai trūksta šios srities mokslinių tyrimų, todėl būtų galima padaryti identišką tyrimą, kuris tirtų situaciją mažosiose fintech įstaigose, kurios nėra tarp 40 didžiausių įstaigų pagal sugeneruotą apyvartą.

Literatūra

Moksliniai šaltiniai:

1. Beirne, P. and Messerschmidt, J. (1991). *Criminology*. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College Publ.
2. Bytautas, A., Morkūnas, P. (2023). *Kokias didžiausias rizikas finansų sistemai kelia finansinių technologijų sektorius?* pp. 1-14.
3. Bjerregaard, E., Kirchmaier, T. (2019). *The Danske Bank money laundering scandal: A case study* (September 2, 2019).
4. Brown, S., Esbensen, F.-A. and Geis, G. (2012) *Criminology: Explaining Crime and Its Context*. 8th edn. Cincinnati: Routledge.
5. Cornish, D. B. and R. V. Clarke, editors. (1986). *The Reasoning Criminal: Rational Choice Perspectives On Offending*. The Howard Journal of Criminal Justice, 26(4), p. 329.
6. Džafarova, M. (2022). *Pinigų plovimo problematika „FinTech“ sektoriuje Lietuvoje*. Teisinės minties šventė 2022. Studentų mokslinių straipsnių rinkinys/redaktorės Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė, Greta Petkutė, dr. Kristina Kenstavičienė
7. Fisanick, Christian A. et al. (2002) *Šiuolaikinis nusikalstamumas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
8. Cliff, A., and Desilets, C. (2014). *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going'* Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy 481.
9. Giglio, F. (2021). *Fintech: A Literature Review*. European research studies, XXIV(Issue 2B), pp. 600-627.
10. Gilmour, N. (2016). *Understanding the practices behind money laundering – A rational choice interpretation.*, International journal of law, crime and justice, 44, pp. 1-13.
11. Gottschalk, P. (2023). *Reducing Financial Crime Convenience for Sustainable Finance. A Case Study of Danske Bank in Estonia*. in Sustainable Finance and Financial Crime. Cham: Springer International Publishing (Sustainable Finance), pp. 307-328.
12. Hirschi, T. and Gottfredson, M. (1987). *CAUSES OF WHITE-COLLAR CRIME*. Criminology (Beverly Hills), 25(4), pp. 949-974.

13. Koster, H. (2020). *Towards better implementation of the European Union's anti-moneylaundering and countering the financing of terrorism framework*. Journal of money laundering control, 23(2), pp. 379-386.
14. Levi, M. (2002). *Money Laundering and Its Regulation*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 582(2), pp. 181-194.
15. Mažylis, Liudas and Unikaitė, Ingrida (2014). *Bankų sistemos stabilumo sąsajos su visuomenės saugumu: „Snoro“ ir Ūkio bankų žlugimas*. Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2013-2014, 12, pp. 259-280.
16. Prapiestis, D., 2011. *Pinigų plovimo samprata*. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui - 10 metų: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų baudžiamosios politikos ir baudžiamųjų įstatymų teisėkūros, baudžiamosios teisės, baudžiamojo proceso ir nusikaltimų kvalifikavimo problematikai, rinkinys. Vilnius : Registrų centras, 2011. p. 347-366.
17. Puschmann, T. (2017). *Fintech*. Business & information systems engineering, 59(1), pp. 69-76.
18. Schueffe, P. (2017). *Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech*. Journal of Innovation Management, 4(4), 32-54.
19. Siegel, L.J. (1989) *Criminology*. 3rd edn. St. Paul: West Publishing Co.
20. Simpson, S. S., Rorie, M. L. (2016). *Economic Fluctuations and Crises*. In Shann Van Slyke, Michael L. Benson, & Francis T. Cullen (Eds.), *The Oxford Handbook of White-Collar Crime* New York, NY: Oxford University Press.
21. Sutherland, E., H. (1940). *White-Collar Criminality*. Yearbook, , pp. 138-155.
22. Sutherland, E., H. (1972). *The Theory of Differential Association*. Readings in Criminology and Penology, edited by David Dressler, New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 1972, pp. 365-371.
23. Thakor, A.V. (2020). *Fintech and banking: What do we know?*. Journal of financial intermediation, 41, p. 100833.
24. Žilinskas I., Žilinskij, G. (2020). *FINTECH ĮTAKA EKONOMIKAI*. pp. 1-13.

Dokumentai ir kita:

1. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. (2023). *European financial and economic crime treat assesment 2023*. Prieiga per internetą: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
2. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (2017-2022). *Metinės veiklos ataskaitos*. Prieiga per internetą: <https://fntt.lrv.lt/lt/administracine-informacija/ataskaitos/> [žiūrėta 2024 m. gegužės 24d.].
3. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba. (2020). *Lietuvos Respublikos nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas*. Prieiga per internetą: <https://fntt.lrv.lt/lt/pinigu-plovimo-prewencija/nacionalinis-pinigu-plovimo-ir-teroristu-finansavimo-rizikos-vertinimas/> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
4. Informatikos ir ryšių departamentas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1?year=2023&period=1-12&group=162> [žiūrėta 2024m. gegužės 1d.].
5. International Monetary Fund. (2022). *Republic of Lithuania: Selected Issues. Country Report*. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/07/27/Republic-of-Lithuania-Selected-Issues-521365> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
6. Jungtinių Tautų Narkotikų ir Nusikalstamumo Biuras (2023). *Money Laundering*. Prieiga per internetą: <https://sherloc.unodc.org/cld/en/education/tertiary/organized-crime/module-4/key-issues/money-laundering.html> [žiūrėta 2024m. gegužės 1d.].
7. Lietuvos Bankas (2023). *Elektroninių pinigų įstaigų (EPI) ir mokėjimo įstaigų (MI) veiklos apžvalga. 2023m*. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/apzvalgos-ir-leidiniai/category.39/series.3826> [žiūrėta 2024m. balandžio 9d.].
8. Lietuvos Bankas (2023). Pagrindiniai elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigų veiklos rodikliai. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/epi-veiklos-rodikliai> [žiūrėta 2024m. balandžio 9d.].

9. Lietuvos Bankas (2021). *Lietuvos finansinių technologijų sektoriaus brandos didinimas*. Vilnius: Lietuvos Bankas. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Fintech%20sektoriaus%20branda%20LRS%20BFK%2020210526.pdf> [žiūrėta 2024m. gegužės 1d.]
10. Lietuvos Bankas (2023). *Poveikio priemonės*. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/poveikio-priemones-2> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (2024). 2024-03-27, TAR, Nr. VIII-1968.
12. *Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas*. (2024). 2022-12-01, TAR, Nr. XI-1868.
13. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija (2023). *2023-2028 metų Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gairės*. Prieiga per internetą: [https://sena-finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2023-2028%20FINTECH%20SEKTORIAUS%20PL%20C4%2096TROS%20LIETUVOJE%20GAIR%204%2096S\(1\).pdf](https://sena-finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2023-2028%20FINTECH%20SEKTORIAUS%20PL%20C4%2096TROS%20LIETUVOJE%20GAIR%204%2096S(1).pdf) [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
14. Lietuvos Respublikos Finansų Ministerija. (2023). *Tarpinstitucinės darbo grupės rekomendacijos dėl 2023-2028 m. Fintech sektoriaus plėtros Lietuvoje gairių*. Prieiga per internetą: <https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Rekomendacijos.pdf> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.]
15. Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas. (2024). 2022-12-01, TAR, Nr. XI-549.
16. *Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas*. 2024. 2023-02-01, TAR, Nr. VIII-275.
17. Moneyval. (2022). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/moneyval-2022-14-fur-lt/1680a9c7f1> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.]
18. Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centras. (2021). *Metinė veiklos ataskaita*. Prieiga per internetą: <https://amlcenter.lt/veiklos-ataskaitos/> [žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].
19. Tarptautinis Valiutos Fondas, (2023). *2023 Review of The Fund's Anti-Money Laundering and Combating The Financing of Terrorism Strategy*. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2023/12/05/2023-Review-of-The-Funds-Anti-Money-Laundering-and-Combating-The-Financing-of-Terrorism-542015> [žiūrėta 2024 m. kovo 21 d.].

20. Transparency International Lietuvos Skyrius (2021). *Pinigų plovimo prevencija FinTech sektoriuje Lietuvoje*. Prieiga per internetą: https://transparency.lt/wp-content/uploads/2021/06/Pinig%C5%B3-plovimo-prevencija-FinTech-sektoriuje_Studija.pdf
[žiūrėta 2024 m. gegužės 1d.].

Priedai

1 priedas. Interviu su ekspertais scenarijus

Pusiau struktūruoto interviu gairės Fintech sektoriaus ekspertams:

1. Kaip ilgai jau dirbate Fintech sektoriuje?
2. Kokios yra jūsų pagrindinės atsakomybės arba specializacija šiuo metu?
3. Kaip vertinate pinigų plovimo prevenciją Lietuvos Fintech sektoriuje? Ar manote, kad ji yra efektyvi?
4. Apibūdinkite pagrindines pinigų plovimo schemas, su kuriomis susiduria jūsų įstaiga.
5. Ar savo darbo įstaigoje pastebite pinigų plovimo prevencijos problemų?
6. Kokie, jūsų manymu, jūsų įstaigoje yra pagrindiniai pinigų plovimo prevencijos reikalavimų atitikimo iššūkiai šiuo metu?
7. Ar manote, kad pinigų plovimo prevencijos priemonės, kurios yra naudojamos jūsų įstaigoje, veikia efektyviai?
8. Kaip jūs vertinate dabartinį teisinį reguliavimą, susijusį su pinigų plovimo prevencija Lietuvos Fintech sektoriuje?
9. Ar jūsų įstaiga geba efektyviai įgyvendinti reguliatorių (tokių kaip Lietuvos Bankas) reikalavimus?
10. Kokias problemas ar iššūkius patiriate bendradarbiaudami su reguliatorių institucijomis?
11. Ar esate savo įstaigoje pastebėję svarbių/didelių klientų prioretizavimą, nuolaidžiavimą jiems pinigų plovimo prevencijos srityje?
12. Ar kadanors iš savo kolegų ar vadovybės esate jautę spaudimą pažeisti pinigų plovimo prevencijos reikalavimus ar savo įmonės vidines procedūras susijusias su pinigų plovimo prevencija?
13. Kaip, jūsų nuomone, Fintech sektorius Lietuvoje turėtų tobulėti pinigų plovimo prevencijos srityje ateityje?
14. Ar turite papildomų pastabų ar rekomendacijų šia tema, kuriomis norėtumėte pasidalinti?